

MEZŐTÚR VÁROS

„ÚJ” TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI

V. TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

314/2012. (XI.8.) Korm. rendelet 36.§ b) pontja szerinti

véleményezési tervdokumentáció

MEGBÍZÓ:

Mezőtúr Város Önkormányzata
5400 Mezőtúr, Kossuth Lajos tér 1.

kép forrása: www.szepmagyarország.hu

PLANNER-T Kft.

2022. szeptember hó

MEZŐTÚR VÁROS
TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI

Dokumentációk:

I. MEGALAPOZÓ VIZSGÁLATOK

II. TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERV

III. HELYI ÉPÍTÉSI SZABÁLYZAT

IV. ALÁTÁMASZTÓ JAVASLATOK

V. TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

VI. TELEPÜLÉSI KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS

BEVEZETÉS, ELŐZMÉNYEK

Mezőtúr Város Önkormányzata **2017-ben a településrendezési eszközeinek** (továbbiakban: TRE) teljes körű felülvizsgálatát, illetve „új” településrendezési eszközök készítését határozta el. Az „új” településrendezési eszközök a Településszerkezeti terv (továbbiakban: TSZT), a Helyi építési szabályzat (továbbiakban: HÉSZ) és annak rajzi mellékletét képező Szabályozási tervek (továbbiakban: SZT). A TRE a teljes közigazgatási területre készül, a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló **314/2012. (XI.8.) Korm. rendelet** (a továbbiakban: 314. R.) **tartalmi és alaki követelményeinek megfelelően**. A munka elkészítésével az Önkormányzat a PLANNER-T Kft-t bízta meg.

A **TRE** tervdokumentációinak egyeztetése a **314. R. szerinti teljes eljárás** szabályai szerint történik. Az egyeztetési eljárás az előzetes tájékoztatási szakasszal, 2017 szeptemberében indult (Előzetes tájékoztatás Mezőtúr új településrendezési eszközök készítéséről, valamint a településrendezési eszközök környezeti értékelésének tartalmáról, készítette: PLANNER-T Kft.). **Jelen dokumentáció a 314. R. 36.§ b) pontja szerinti véleményezési tervdokumentáció.**

2015-ben készült a Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája (ITS), valamint Településfejlesztési koncepciója (jóváhagyva a 191/2015. (IX.24.) képviselőtestületi határozattal), így azok (valamint az azokhoz készült megalapozó vizsgálatok) figyelembevételre kerültek a településrendezési eszközök kidolgozása során. A TRE megalapozásához a **Megalapozó vizsgálatok kiegészítésre kerültek**. Mivel a TSZT és HÉSZ egyidőben készül, **közös szakági Alátámasztó javaslatok** kerültek kidolgozásra. Mivel a településrendezési eszközök a teljes közigazgatási területre készülnek, a 2/2005. (I.11.) Korm.rend. szerinti **környezeti vizsgálat is lefolytatásra kerül**, mely a településrendezési eszközök kidolgozásával és egyeztetésével párhuzamosan zajlik. A környezeti vizsgálat eredményének megállapításait a véleményezési tervdokumentáció részét képező **települési környezeti értékelés** tartalmazza.

A megbízás keretében elkészülő tervezési feladatok az alábbi kötetekben kerültek dokumentálásra:

- I. Megalapozó vizsgálatok
- II. Településszerkezeti terv
- III. Helyi építési szabályzat
- IV. Alátámasztó javaslatok
- V. Települési örökségvédelmi hatástanulmány
- VI. Települési környezeti értékelés

Jelen tervdokumentáció

MEZŐTÚR VÁROS
„ÚJ” TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI
V. TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
314/2012. (XI.8.) Korm. rendelet 36.§ b) pontja szerinti
véleményezési tervdokumentáció

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
I. ÁLTALÁNOS FEJEZET

KÉSZÍTETTÉK:

Horváth Gergely
okl. építésmérnök, vezető településtervező
TT/1 01-1120

Farkas Edit
okl. építésmérnök
É-01-0878

TARTALOMJEGYZÉK

1 BEVEZETŐ	5
ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY	5
2 ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	5
2.1 A település történeti leírása	7
2.2 A település régészeti örökségének felmérése	11
2.3 A védett műemléki értékek települési értékleltára	12
2.3.1 A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek	12
2.3.2 Az országos építészeti örökség elemei	12
2.3.3 A védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek	17
2.4 A helyi építészeti örökség települési értékleltára	17
2.4.1 Településszerkezet.....	17
2.4.2 Telekstruktúra.....	20
2.4.3 Utcakép.....	24
2.4.4 Egyéb településkarakter elemek.....	27
2.4.5 Építményrészletek, anyaghasználat, tömegformálás	32
2.4.6 Táj- és kertépítészeti alkotások, egyedi tájértékek	34
2.4.7 Szobrok, képzőművészeti alkotások, utcabútorok.....	37
3 A RENDEZÉS SORÁN TERVETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	39
3.1 A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése	39
3.2 A 3.1 pontban szereplő változások hatásai	39
4 ÉRTÉKVÉDELMI TERV	39
5 ÉRTÉKLELTÁR - Műemlékek és helyi védelem alatt álló értékek	41
5.1 Országos műemléki védelem.....	41
5.2 Helyi védelem.....	50

1 BEVEZETŐ ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 85/A. §-A-a, valamint a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018 (IV.9.) Kormányrendelet 83.§ (1) bekezdése előírja az **Örökségvédelmi hatástanulmány** készítését a településfejlesztési koncepcióhoz, - illetve, ha a koncepcióhoz nem készült, - településrendezési eszközökhöz (a településszerkezeti tervhez és a helyi építési szabályzathoz).

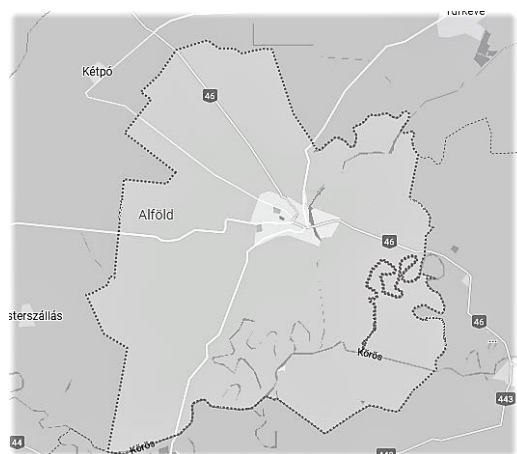
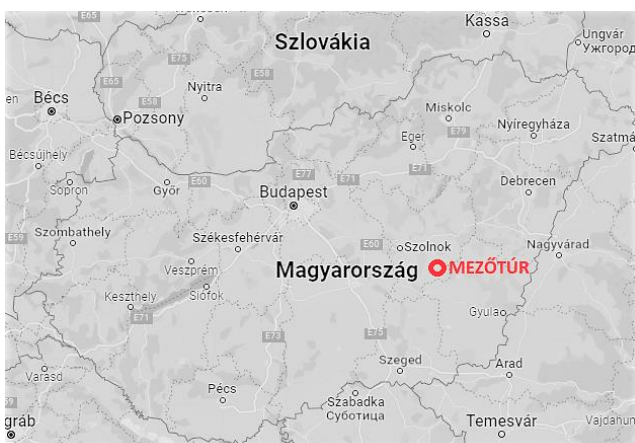
Az örökségvédelmi hatástanulmányban számba kell venni a régészeti örökség elemeit, a műemléki értékeket, valamint települési értékleltárt kell készíteni. Ezekhez kapcsolóan vizsgálni kell a táji- természeti, településhálózati és településtörténeti összefüggéseket, a településkép, utcakép, településkarakter és a területhasználatok változását a kulturális örökség szempontjából, valamint a védettek bemutatását követően elemezni kell az örökségi értékeket érő várható hatásokat. a település egyéb, országos oltalom alatt nem álló értékeit is számba vevő értékvédelmi tervet kell készíteni.

Mezőtúr Város Örökségvédelmi hatástanulmánya jelen dokumentációt megelőzően 2002-ben készült. Jelen dokumentáció a 68/2018. (IV. 9.) Korm. Rendelet 14. mellékletében (A települési örökségvédelmi hatástanulmány tartalma) meghatározott tartalom szerint tartalmazza az örökségvédelmi hatástanulmány szükséges munkarészeit. A hatástanulmányhoz kötődő helyszíni vizsgálatok időpontja 2022. március és április között volt, így a dokumentáció jellemzően az akkori állapot rögzítését tartalmazza.

Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésében felhasznált források:

- Mezőtúr Településképi Arculati Kézikönyve (TAK) – 2017 (készítette: Fehérváry Építész Studio Kft.)
- Mezőtúr Kulturális Örökségvédelmi Hatástanulmány – 2010 (Guba Béla)
- Településképi Rendelet (TKR) – 2017
- Mezőtúr város története 996-1944 – 2000 (készítette: Bene András Gyula)
- Mezőtúr város története – 1978 (készítette: Bodoki Fodor Zoltán- Bodoki Fodor Zsigmond)
- Mezőtúri képeskönyv – 1998 (készítette: Szabó András)
- Harmincöt év Mezőtúr történetéből 1944-1980 – 1990 (készítette: Bene András, Csipes Antal)
- Mezőtúr története Mohácstól a tizenöt éves háborúig – 2003 (készítette: Tokai Zita Mária)
- Református templomok Magyarországon – 0992 (készítette: Dercsényi Balázs, Marosi Ernő, Takács Béla)

2 ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

TELEPÜLÉS HELYE A TELEPÜLÉSHÁLÓZATBAN, TÉRSÉGI KAPCSOLATOK

Mezőtúr Jász-Nagykun-Szolnok megye délkeleti határán, az Alföld középső részén, a Hármas-Körös-től északra, a Hortobágy-Berettyó mentén terül el. Szomszédos települései: Túrkeve, Kétpó, Mezőhék, Mesterszállás, Szarvas, Gyomaendrőd. Ez utóbbi két település és Mezőtúr közigazgatási határa egyben megyehatár is.

Mezőtúr környező városgyűrűje:

Túrkeve, Szeghalom, Gyomaendrőd, Szarvas, Tiszaföldvár, Martfű és Törökszentmiklós. Mezőtúr meghatározó főközlekedési útvonala 46 számú Törökszentmiklós- Mezőberény viszonylatú.

TÁJHASZNÁLAT, DOMBORZATI VISZONYOK

A város és határa földrajzilag a Hortobágy-Berettyó főcsatorna Körösök közötti síkság déli részén terül el. E terület a Nagysárréttől kiindulva a Körösök árteréig húzódik. A város bel- és külterületét a Hortobágy – Berettyó főcsatorna É-D –i irányában szeli ketté és beletorkollik a Hármas-Körös folyóba. E vízfolyások holtágai: Holt-Berettyó, Peresi Holt Körös, Harcsás – Túrtó - Halásztelki Holt Körös tovább szabdalják a területet.

Mezőtúr területét a mindenfelé megjelenő, kusza hálózatot alkotó, elhagyott folyómedrek, morotvák szabdalják, a környék sík felszínében pedig a kunhalmok jelentenek némi változatosságot. A felszín legnagyobb részét löszös anyag, lösziszap borítja, hozzá igen jelentős téglagyag-készletek kapcsolódnak. A főelemeken túl kisebb elemek – csatornák, árkok, földutak stb. alakítják a felszínt és a tájat.

A várost átszelő Hortobágy-Berettyó főcsatorna az ár- és belvíz mentesítési munkák során az 1890-es évek végén ásott mederrel került kiépítésre a jobb és bal parti árvízvédelmi töltéseivel együtt. A Hármas-Körös holtágaival levágásával szabályozásra került a folyó jelenleg is meglévő árvédelmi töltéseivel kiépítésével. A védvonalon zsilipek és szivattyútelepek létesültek. Az ár- és belvízmentesítéssel az épített környezet védelme biztosításra került, az azt megelőző idők ár- és belvízi elöntéseivel szemben. (Innen számítva nem volt árvízi elöntés Mezőtúr város bel- és külterületén.)

Az épületek döntő többsége a XIX-XX. századfordulón vályog falazatú volt, az épületek közel fele pedig nád héjazattal volt ellátva. A XIX. században szinte csak a középületek voltak téglavagy kőfalazatúak és cserép héjazatúak.

Mindezek figyelembe vételével érthető meg, hogy az ár- és belvízszabályozást megelőző időkből (1880-90-es évek előtti) igen kevés építészeti értéke maradt meg a városnak.

A terület nagy része réti csernozjom, melyre a humuszanyagok felhalmozódása és a kedvező, morzsalékos szerkezet kialakulása jellemző. Ezek a tulajdonságok a város nyugati részén jó minőségű termőtalajt eredményeztek. A keleti, déli – talajvíz, belvíz hatásának kitett területeken – jelentős arányban gyenge termékenységű szikes vagy szikesedő talajok találhatóak, Mezőtúr területe 28972 ha, lakóinak száma 16546 fő (2021).

2.1 A település történeti leírása

<http://www.tothgeza.hu/>

Mezőtúr város a Körös jobb partján, de a folyótól távolabb terül el. E terület a Nagysárréttől kiindulva a Körösök árterületéig húzódik. Határán, a város alatt folyik keresztül a Berettyó folyó. Az itt folyó Túr vizéről kapta a település a nevét, amely a Berettyó egy szakaszát jelölhette. A XVIII. század közepétől Mező-Túr néven szerepel. Számtalan holtág emlékeztet arra, hogy hogyan kanyarogtak-barangolták be egykor a vidéket e lassú vizű folyók. Vízjárta területek gazdag növény és állatvilága jellemzi a várost környező tájat.

Egyike az ország legrégebbi településeinek, már a honfoglaláskor megtelepedtek itt őseink. A település első írásos említése a Várad Regestrumban egy 1219-ben kelt bejegyzésben található így: "Villa Túr", vagyis „Túr falu” néven említve. A Sárrét mocsár világán át vezető egyetlen út, mely a mezőtúri révnél kezdődött a Budáról Erdélybe vezető utak közül a legrövidebb volt. A település az átkelőnek köszönhetően a XIV. századtól kezdve komoly fejlődésnek indult. I. Nagy Lajos 1378-ban mezővárosi rangra emelte a települést és megkapta a vásártartási jogot. 1420-ból származik Zsigmond király azon oklevele, amely pedig már mezővárosnak (oppidum) tünteti fel. Mátyás király 1469-ben újabb kiváltságokkal erősítette meg a várost. Mezőtúr valójában kun jogú, de nem a kunság székeihez tartozó mezőváros lett.

Mezőtúr – a környező településekhez hasonlóan – a mezőváros tipikus példája volt. Magas lélekszám, viszonylagos szabadságot jelentő autonómia, önálló, a polgárosodás útját választó parasztság; ezek a leglényegesebb ismérvei ennek az egyesülési formának. A város képe is megőrizte ennek a múltnak a jellemző jegyeit: városias központ, nagy kiterjedésű külterület, a határban tanyarendszer. Ez utóbbi minden központi irányítás nélkül alakult ki, annak a gazdasági-települési elvnek megfelelően, mely szerint megvalósítható a város és a hozzá tartozó mezőgazdasági terület egysége.

A várost 1464-től ketté osztották, s az eltérő jogviszony miatt kialakult az Alsórész és a Felsőrész. A város Felsőrészét a Kállay család a legújabb időkig osztatlanul birtokolta. Az Alsó városrész birtokjoga a történelem folyamán sűrűn változott az uralkodók gyakori

adományozásainak köszönhetően. Az így kialakult település, halmaz, majd utcás beépítésű volt. Két magja (Felső- és Alsóváros) történetileg és vagyoniilag is elkülönült. A Tűri vásárok már a XV. században is látogatottak és híresek voltak, s a vásárok jelentősége a későbbi századokban tovább nőtt.

A kereskedelem mellett virágzott a kézművesipar, melynek kiemelkedő képviselői voltak a fazekasok. A település a korabeli fejlődés élvonalában volt ezekben az években, mely kiterjedt a hitélet új irányzatával való azonosulásra is. A reformáció mélyen hatott az itt élőkre, ennek egyik bizonyítéka az 1530-ban alapított, legrégebbi református kollégium. A Szegedi Kis István Református Gimnázium egyike az ország legrégebbi protestáns iskoláinak, működése hosszabb múltra tekint vissza, mint a pataki vagy a debreceni kollégiumoké. A református templom hosszú, egészen a középkorig vissza nyúló történettel büszkélkedhet, habár többször lerombolták. Az 1677-ben emelt eredetileg barokk templomot a 18. század óta folyamatosan bővítették, majd 1814-1845 között klasszicista stílusban átalakították.

A török hódoltság (1562-1692) idején Mezőtúr erős városi jellegéről tanúskodik khász várossá emelése, nagyszámú védlevele és török közigazgatási központtá tétele. A török kiűzése és a Rákóczi-féle szabadságharc idején a lakosság kétszer kényszerült a város elhagyására 1692-1699-ig tartott az úgynevezett „első futás”, 1705-1710-ig a „második futás”. Település mindkét esetben elnéptelenedett, a lakosság védett helyekre húzódott vissza, de ekkor is szervezett közösségi életet élt, és mezővárosi jogait is sikerült átmentenie.

A visszatelepülés után a város ismét fejlődésnek indult. A fejlődés meghatározó eleme a mezőgazdaság volt. Az 1710-es években kialakuló tanyarendszer, egyike a legrégebbi ilyen gazdálkodási formának az országban. A XIX. század közepére a lakosság egyharmada tanyákon élt. A tanyavilág fejlődésének fontos mérföldköve volt a tanyasi iskolák hálózata. A tanyavilág fontos része volt a tanyasi iskolák rendszere. Mezőtúr határában az első tanyasi iskola 1874-ben épült. 1927-ben már tizenkilenc, 1950-ben huszonnégy iskola működött a határban.

Magyarország (1782-1785) – Első Katonai Felmérés, forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

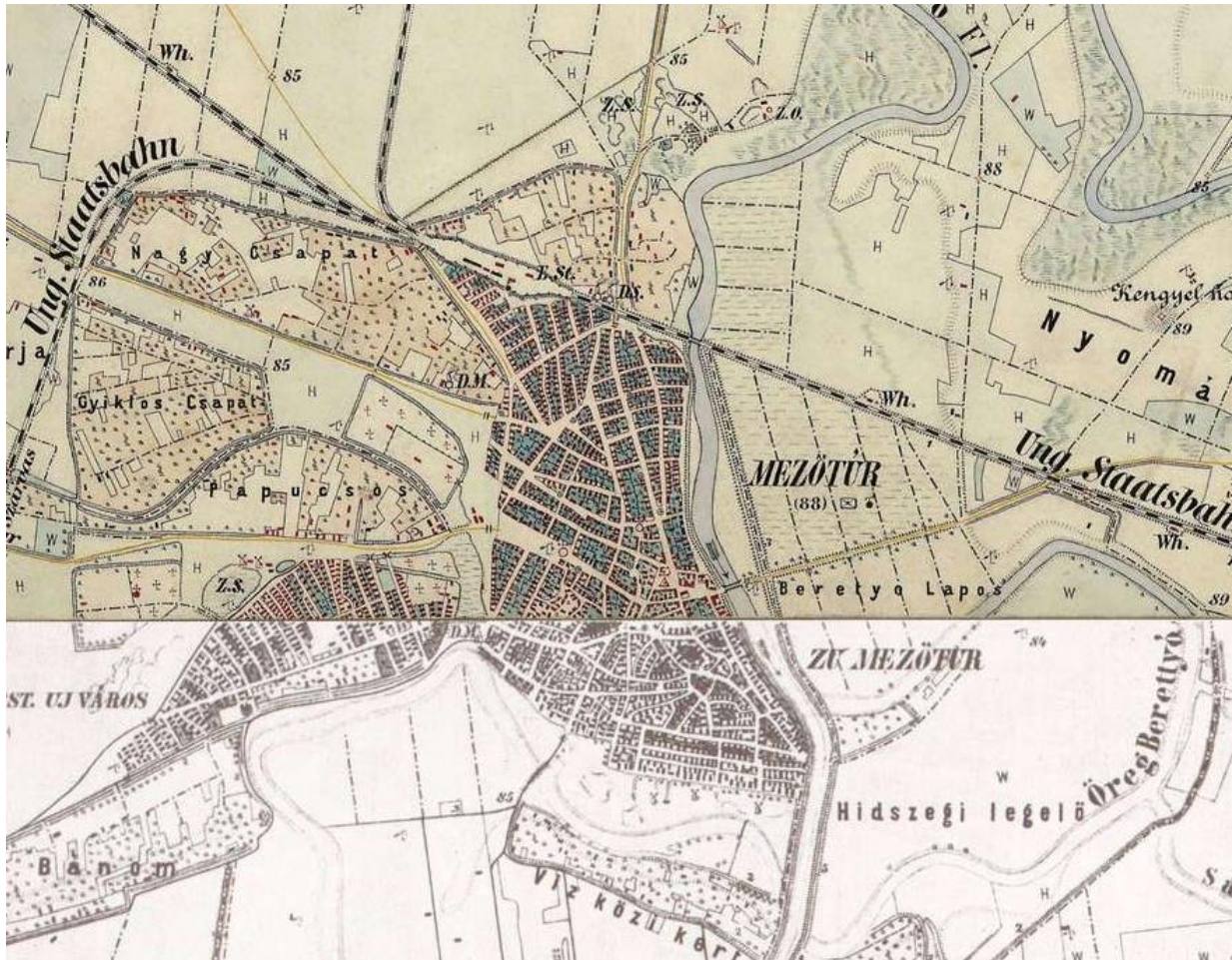
A mai városkép a XVIII. században kezdett kialakulni. A „dúlások” alatt elpusztult épületek romjain indult meg az újjáépítés. Ekkor vetették meg a városközpont alapjait a saját erőből megépített református templommal és az első városházával, amely több mint kétszáz évig állt és csak 1928-ban bontották el.

Magyar Királyság (1819–1869) - Második katonai felmérés, forrás : Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

Az Alsórész és Felső rész után az 1850-es évekre tehető a harmadik történeti városrész kialakulása. A XIX. század közepétől a Felhalmi szőlőskerti területet „Újváros” néven kezdték beépíteni. Mezőtúr belvárosa, a növekvő lakosság számára kevésnek bizonyult, így az 1850-es évek elején a házatlan és nincstelen református zsellér lakosság egy része a város nyugati részén telepedett meg. Ennek a településrésznek az utcarendszerében már megfigyelhetők a mérnöki tevékenység nyomai, szemben a korábbi eredetű Alsórész és Felső rész máig fennmaradt halmazos településszerkezetével. A XIX. század közepéig a város falusias jelleget mutatott. A növekvő lakosság református vallású híveinek igényét elégítette ki az Újvárosi Református Templom építése, melyet 1894-ben kezdtek meg. Az alföldi városokra jellemzően, a város sziluettjéből kiemelkedő templomok köré, földszintes parasztházak sokasága épült, melyekre a kálvinista puritánság és egyszerűség volt jellemző.

1858-ban meginduló vasúti közlekedés nagy lökést adott a felső rész vasúthoz közeli területének fejlődéséhez. A vasútállomás romantikus stílusú felvételi épületét a Szolnok-Arad vasútvonal kiépítésekor adták át 1862-ben.

Habsburg Birodalom (1869-1887)-Harmadik Katonai Felmérés (1:25000), forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

Mezőtúr 1872-ben rendezett tanácsú várossá vált, a nagyszabású építkezések ezután kezdődtek, a dualizmus korának gazdasági fellendülésével egy időben. Ezt jelentősen megkönnyítette, hogy 1890-ben a Hármaskörös holtágainak levágásával szabályozásra került a folyó jelenleg is meglévő árvédelmi töltései kiépültek. Az épületek döntő többsége a XIX-XX. századfordulón vályog falazatú volt, az épületek közel fele pedig nád héjazattal volt ellátva. A XIX. században szinte csak a középületek voltak téglavagy kőfalazatúak és cserép héjazatúak. Mindezek figyelembe vételével érthető meg, hogy az ár- és belvízszabályozást megelőző időkből (1880-90-es évek előtti) igen kevés építészeti értéke maradt meg a városnak.

A város történelmi központja a református templomot övező Kossuth tér. A tér impozáns emeletes házai, a református gimnázium épülete, az első artézi kút a nyolcvanas évekre készültek el. A mezővárosi polgárság igényei hozták létre a máig meghatározó közösségi épületeket (Az új városházát, Nemzeti szállodát). A Millenniumra megépült az Újváros temploma, a központi kaszinó épülete, a Járásbíróság, a Gőz- és Kádfürdő, (amelyet 1984-ben elbontottak). Ezen épületek többsége eklektikus, illetve historizáló stílusban épült.

A Szabadság tér környékén kialakult új városközpont keleti oldalán álló Római katolikus templom 1817-1824 között épült. Mely az új városrész kiinduló magjává vált.

A Dózsa György út a város egyik legrégebbi főútja, ami az ősi város főterét, a Kossuth teret köti össze az újonnan kialakult másik városközponttal, a Szabadság térral. Arányos és szép tégladiszeivel a Dózsa György út meghatározó épülete az Alföld első felsőbb leányiskolája. A város legrégebbi háromszintes középülete 1899. szeptemberében készült el.

A település téglagyártása évszázados múltra tekint vissza. Már az 1600-as években is égettek téglát Mezőtúron. Legrégebbi címeres téglá, amelyet az Alföldi tégláriumban – Mezőtúri régi feliratos, címeres téglák gyűjteménye - található az a XVIII. század első feléből származik. A XIX. században már több téglagyár is működött a városban.

A XIX. század végétől a fellendülő téglagyártás, azon belül is a fagyálló téglagyártás, egyedi színnel gazdagította a város építészetét. A nagy múltú helyi téglagyártás a lakóépületek téglabépítészetében is visszaköszön és teszi jellegzetessé a mezővárosi házakat. A tehető nagygazdák, polgári városi házai téglából, de legalábbis préstégla homlokzattal épültek. A homlokzaton alkalmazott préstégla közkedvelté vált, ma is sok megmaradt szép példája látható Mezőtúr utcáin.

Magyarország Katonai Felmérése (1941), forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

A város arculata 1945 után sokat változott. A régi labdarugó és korcsolyapályán lakótelep épült. A szabadság tér szélén emeletes házak sorakoznak. Az 1970-es évek városfejlesztése, ezen a területen egy új városközpont kialakulásának kezdetét jelentette. Az új városközpont kialakulásának szerves része volt a lakótelep építés is, ahogy az ország minden nagyobb városában, Mezőtúron is megfigyelhető a 70-es évekre jellemző lakásépítési törekvés, amikor házgyári, paneles épületek építésével próbálták a vidékről a városokba települő emberek ugrásszerűen megnövekedett lakásigényét kielégíteni. A Szabadság téri és az Ifjúsági lakótelep épült ebben az időben. A nagyüzemi technológiával épült házak nem vették, nem vehették figyelembe a város eredendően más léptékét. Mára azonban ismét fontossá vált a hagyományok folytatása, a tradíciók életben tartása, ezzel kapcsolódva a múlt emlékeihez, értékrendjéhez.

A népesség a 2000-es évek óta is tovább csökkent. A természetes fogyás jellemző a népmozgalom alakulására, de a vándorlási különbözet pozitív, magasabb a településre költözők száma, mint az elköltözőké. A település forrásaihoz mérten igyekszik mindent megtenni a vonzó és élhető lakókörnyezet kialakításáért.

2.2 A település régészeti örökségének felmérése

A régészeti hatástanulmány külön fejezetben található.

2.3 A védett műemléki értékek települési értékleltára

2.3.1 A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek

A település világörökségi szempontból nem érintett

2.3.2 Az országos építészeti örökség elemei

A település közigazgatási területén 9 db műemlék és 11 db műemléki környezet található
Az adatszolgáltatás forrása: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal Szolnoki Járási Hivatal

Református templom
(Nagyboldogasszony)

A városkép meghatározó épülete a klasszicista stílusban épített református templom. A főteret nyugatról lezáró épület háromhajós, szentélye keletre tájolt. A város több pontjáról is látható a nyugati homlokzat előtti jellegzetes torony, melynek kialakítása visszaléptetett, a kör alaprajzú, legfelső szintje körül tűzkiáltó erkély fut körbe. A templom hosszú, egészen a középkorig vissza nyúló történettel büszkélkedhet, habár többször lerombolták. Az 1677-ben emelt eredetileg barokk templomot a 18. század óta folyamatosan bővítették, majd 1814-1845 között klasszicista stílusban átalakították (építész: Homályossy Ferenc). Ekkor építették hozzá a lekerekített sarkú keleti homlokzat előtti négy ion oszloppal alátámasztott timpanonos portikuszt. Stílusa kívülről klasszicista, míg belseje késő barokk jegyeket mutat.

A templom tömegével és építészeti megjelenésével a városkép meghatározó eleme.

Jelentős kerttel, zöldterülettel rendelkezik, amely a főter részét képezi mivel kerítéssel nincs leválasztva.

Bolváry-kúria

Bolváry kúriát 1821-ben Kállay Péter főszolgabíró építtette. Az ingatlan utolsó tulajdonosa Bolváry Antal ügyvéd, Mezőtúr polgármestere volt. A felújított épületben 2005 óta működő Turi Fazekas Múzeum – egy állandó kiállítás keretében – a fazekasság történetét mutatja be a kezdetektől napjainkig. Az utcavonalon álló, hófehér, klasszicista stílusú, földszintes, nyeregtetős, L-alaprajzú udvarház külső karakterét az utcai homlokzaton elhelyezett hat darab íves kialakítású keretes ablak határozza meg, míg a belső udvarban a klasszicizáló stílusra jellemző, római dór utánzatú oszloppal megtámasztott tornác dominál.

Zsinagóga

A Múzeum téren álló zsinagóga az izraelita hitközség tagjainak önkéntes adományából épült 1862-ban, klasszicista stílusban. A zsidóság a város központjában, a Túrkeve- Gyoma-Tiszaföldvár felől befutó utakhoz közel, a piactértől kb. 500 méterre északra települhetett le. A mai Kossuth tér a valamikori nagyvásártér, illetve a mai Rákóczi utca piactérhez közel fekvő területén, sűrűn követték egymást a különféle üzletek. A zsinagóga téglalap alaprajzú, szabadonálló, négyoszlopos, oromzatos épülete a Magyarországon ritkán előforduló klasszicista zsinagógák egyike. Ez az építmény eltér a klasszicista épületek szokásos szabályosságától, mert a négy korinthoszi fejezetű oszlop a gerendázatot nem egyenlő távolságban támasztja alá, hanem a széleken egy-egy párt alkotva áll. Az oldalhomlokzatot lizénákkal tagolták.

Református templom

Az Újváros meghatározó épülete a református templom, tornya kimagaslik a nagyrészt földszintes épületek közül és messze a déli határból is jól látható. A XIX. század közepétől a Felhalmi szőlőskerti területet „Újváros” néven kezdték beépíteni. A növekvő lakosság református vallású híveinek igényét elégítette ki az Újvárosi Református Templom építése, melyet 1894-ben kezdtek meg, Nagy Virgil budapesti építész tervei alapján. A neogótikus stílusú épület kivitelezését Csabai Wágner József és Rück Lajos építészek irányították. A templom szemet gyönyörködtető téglalburkolatához a 650 ezer darab téglát a helyi téglagyár ajánlott fel, a szállítást pedig – számos más adomány és anyagi támogatás mellett – a város lakossága vállalta magára. A templomhoz kapcsolódó új parókiát 1903-ban Wágner József irányításával építették fel.

Albrecht-kastély

A XIX.sz. végét jellemző virágzó tanyavilág mellett, a vidéki főúri kúriák meglétére is találhatunk példát. Ennek egyik megmaradt szép reprezentánsa a Mezőtúr-Pusztabánrévén álló 1936-ban emelt műemlék kúria, amelyet Lelbach Irén építtetett. 1930-ban vásárolta meg a birtokot, miután második házassága megromlott Habsburg Albrecht főherceggel. Innen ered a kastély helyi elnevezése is: Hercegasszony- vagy Albrecht-kastély (Hercegasszony útja, Tanya u. 2.). A földbirtokosnő korábbi roglaticai (Bács-Bodrog vármegye) kúriájának mintájára emeltette itteni kastélyát, amelynek architektúrája kései historizáló, barokk és klasszicista formaelemeket is tartalmaz.

Vasútállomás felvételi épülete

1858-ban meginduló vasúti közlekedés nagy lökést adott a felsőrész vasúthoz közeli területének fejlődéséhez. A vasútállomás romantikus stílusú felvételi épületét a Szolnok-Arad vasútvonal kiépítésekor adták át 1862-ben. Az épület műemlék, gyönyörűen felújítva, magán hordozva a Tiszavidéki Vasút jellegzetes stílusjegyeit. Dekoratív megjelenésű épület. Szabadon álló, téglalap alaprajzú, egyemeletes, kontyolt nyeregtetős épület, oromzatos közép- és oldalrizalitokkal, ívsoros főpárkánnyal és oromzatokkal. A vasút felőli oldalon öntöttvas oszlopokra, acélrácsos tartókra támaszkodó előtető van. A pénztársarnok poroszüveg boltozatú.

Czebe-ház (Kossuth-ház)

A XVII. század végén, klasszicista stílusban épült kúria a városi kórház területén található. A ház jelentősebb családok tulajdonában állt majd a református kollégium birtokába került. Nevezetessége, hogy Kossuth Lajos háromszor is tartott itt beszédet toborzó körútja során, az épület akkori tulajdonosa Czebe József polgármester volt. A hófehér, kontyolt tetős, téglalap alaprajzú, nyitott tornácós épület eredeti arculatát 1990-ben nyerte vissza.

Ref. templom (Újvárosi)

A Szabadság tér környékén kialakult új városközpont keleti oldalán álló Római katolikus templom 1817-1824 között épült. A klasszicista templom egyhajós, három csehsüveg

boltozattal és elkeskenyedő, egyenes záródású szentélyvel épült. A templom ékessége hangversenyorgonája, amit Országh Sándor készített 1856-ban. Az idők folyamán szerencsére nem épült körbe a templom, így az előtte elterülő hosszanti park tág teret biztosít a főbejárat egytornyú homlokzatának látványához, melyet négy lizénás középrizalit és timpanonos oromzat díszít.

Református Főgimnázium

A református kollégium intézményét a reformáció idején, 1530-ban alapították. A Szegedi Kis István Református Gimnázium egyike az ország legrégebbi protestáns iskoláinak, működése hosszabb múltra tekint vissza, mint a pataki vagy a debreceni kollégiumoké.

A gimnázium Kossuth Lajos utca és Petőfi Sándor utca sarkán álló épületét – Benkó Károly építész tervei alapján – 1889-ban építették. Az építést a református egyház tagjainak felajánlásaiból és a város által ingyen biztosított téglá és cserép felhasználásával, közmunka segítségével valósították meg.

Műemlékek				
Törzsszám	Azonosító	CÍM	MEGNEVEZÉS	HRSZ.
3976	6031	Szabadság tér	R. k. templom (Nagyboldogasszony)	66
3977	6026	Bajcsy- Zsilinszky Endre u. 41 .	Bolváry-kúria	501
3978	6030	Damjanich utca	Zsinagóga	167
3979	6027	Kálvin tér	Ref. templom	5
9563	6033	Hercegasszony útja 1.	Albrecht-kastély	13232/2
9957	6025	(Utcanév nélkül)	Vasútállomás felvételi épülete	1230/1, 1230/2, 1230/3, 1230/4, 1230/5, 1230/6, 1230/7, 1230/8, 1230/9, 1230/10, 1230/11, 1230/12, 1230/13, 1230/14, 1230/15, 1230/16, 1230/17, 1230/18, 1230/19, 1230/20, 1230/21
10115	6029	Kossuth Lajos u.11.	Czebe-ház (Kossuth- ház)	178/1, 178/2
10324	6032	Szegedi Kis István tér	Ref. templom (Újvárosi)	2891
10455	6028	Kossuth u. 2.	Református Főgimnázium	71

Műemléki környezet			
Törzsszám	Azonosító	MEGNEVEZÉS	HRSZ.
10455	15950	épület	171
9563	16285	Lóistálló	13232/2
3977	27742	Bolváry-kúria ex-lege műemléki környezete	500/1, 499/1, 499/3, 499/4, 500/2, 112, 491,1994, 1995, 2009, 2010, 502
3979	27743	Ref. templom ex-lege műemléki környezete	1, 2, 3, 425, 426, 6/1, 6/2, 7, 10, 4, 11, 12, 14
10455	27744	Református Főgimnázium (Szegedi Kis István Gimnázium és Szakközépiskola) ex-lege műemléki környezete	105, 106, 107, 11, 15, 16, 163, 164, 165, 166/1, 168, 169, 170, 173/2, 176/1, 177, 179, 21, 4, 423, 424, 427, 178/1, 178/2
10115	27745	Czebe-ház (Kossuth- ház) ex- lege műemléki környezete	170, 171, 177, 179, 181, 304, 421, 422, 423, 424, 427, 429, 433, 451, 6146, 1230/10, 1230/11, 1230/12, 1230/13, 1230/14, 1230/15, 1230/16, 1230/17, 1230/18, 1230/19, 1230/20, 1230/21
3978	27747	Zsinagóga ex-lege műemléki környezete	160, 163, 165, 166/1, 166/2, 168, 171, 431, 448, 451
3976	27748	R. k. templom (Nagyboldogasszony) ex-lege műemléki környezete	65, 71, 72, 64/1, 64/2, 4002, 4003, 4004, 4005, 4017/1, 4006/3, 4006/2, 4018, 4000, 4001, 3999, 67, 69
10324	27749	Ref. templom (Újvárosi) ex-lege műemléki környezete	2889, 2890, 2888, 2879, 2880, 2882, 2881, 2883, 2892, 2527, 2526, 2518, 2495, 2485, 2893, 2898, 2899, 2900, 2901, 3863, 3862, 3861, 3767/1, 3754, 3753, 3752
9563	27750	Albrecht-kastély ex- lege műemléki környezete	01154/3, 01154/2, 13265/2, 13216/2, 13235, 13234, 13248, 13712, 13716, 13717, 13718, 13719, 13232/1, 14944, 13230
9957	27835	Vasútállomás felvételi épülete ex-lege műemléki környezete	0342, 300, 0247, 884, 883, 882, 971, 972, 975, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076/6, 1076/11, 1076/13, 1077, 1078, 1084, 1085, 1086, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093,

			1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1229, 1228, 1224, 1223, 1222, 02, 09, 07, 04, 08, 022, 024, 046, 01803/21, 01801, 01803/4, 01725, 1793/1, 1423, 1792, 1791, 1684, 1683, 1681/2, 1680/2, 1679/2, 1678/2, 1677/2, 1676/2, 1675/1, 1674, 1634/1, 1634/2, 1634/3, 1424, 1633, 1632, 1231, 1232, 1233, 1235, 1236, 1246, 1247, 1278, 1255, 1256, 1267, 1277, 1279, 1289, 1302, 1303, 1304/1, 804, 805, 806, 822, 837, 856, 847, 848, 865, 864, 866/1, 866/2, 874, 878, 879, 880, 881/1, 881/2, 803, 305, 306, 308, 309, 0464/1, 304, 424, 6146
--	--	--	---

2.3.3 A védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

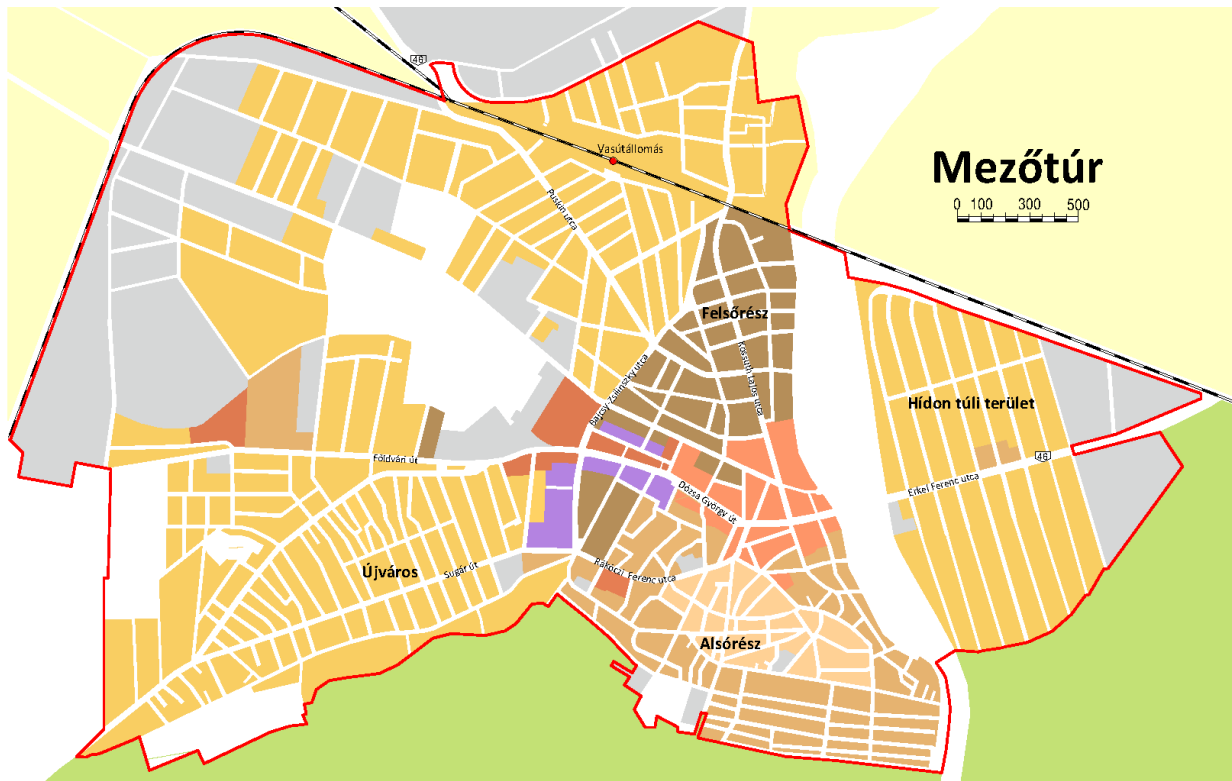
Védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek listáját a régészeti hatástanulmány tartalmazza.

2.4 A helyi építészeti örökség települési értékleltára

2.4.1 Településszerkezet

<http://www.tothgeza.hu/>

Településkép szempontjából meghatározó területek

	Történeti településközpont		Vegyes családirhásas lakóterület
	Újonnan kialakult településközpont		Mezőgazdasági - tanyasi terület
	Lakótelepi terület		Üdülő terület
	Felsőrészi lakóterület		Kertes terület
	Alsórészi lakóterület		Gazdasági - ipari terület
	Alsórészi történeti mag		Egyéb területek

Mezőtúr belterülete: településképi szempontból meghatározó – eltérő karakterű – területek besorolása

Mezőtúr településszerkezet története az előző – település története- fejezetben részletezettekkel szorosan összefügg. A város jelenlegi szerkezet kialakulásának közvetlen történeti előzménye, hogy a XIX. század végére a városi polgárság társadalmi szerkezete jelentősen differenciálódott és ez a vagyoni helyzeten alapuló elkülönülés a város szerkezetében is megfigyelhetővé vált. A központi mag körül felépült módos polgárházakat, koncentrikus körben vették körül a jobb megélhetés reményében a városba költöző szegény mezőgazdasági munkások falusias beépítésű lakóterületei. Az idők során kialakult és napjainkra is fennmaradt mezővárosi városrészek területén változatosan követhető nyomon a kisvárosias és kertvárosias beépítési mód, az épületek ezen beépítésekre jellemző tömegformálása, az utcakép és térfal alakítás. A legkülső kört a települést körül ölelő szántóföldek kis facsoportjai között megbúvó tanyavilág adja.

Mezőtúr iparosodásának első meghatározó elemei – a helyi jó minőségű agyagra épülő téglagyár és a környező gabonaföldek termését feldolgozó malmok – kezdetben a

városszerkezetbe ékelődve jöttek létre. Az 1850-es évek végén kiépülő vasúthálózat az ipari létesítmények bizonyos fokú koncentrációját eredményezte, de jelentős ipari területekről Mezőtúr esetében nem igazán beszélhetünk.

Az újonnan létrejövő lakóterületek esetén – köszönhetően a kialakulás gyorsabb ütemének – már homogénebb településképi arculattal találkozunk. Ez figyelhető meg például a Berettyón túli területek kiépülésénél.

A település közigazgatási egysége két fő részből áll össze. A **belterület** foglalja magába és fedi le a településszövet lakóépületeit. A belterület a Hortobágy-Berettyó partján létesült, melyből sugarasan elágazó útvonalak biztosítanak kapcsolatot minden irányba a környező települések felé. A **Településközpont** városrész Mezőtúr közvetlen belvárosát foglalja magába. A Berettyó-hídfő mentén kialakuló történeti központot, a várost tengelyként átszelő mai Dózsa György út köti össze a többi városrészrel, valamint az utóbbi évtizedekben kialakult „új városközponttal” (Szabadság tér környéke). A város történelmi központja a Kossuth tér, az egykori piacok tere, mely szabályosan elrendezett épületeivel egyedülálló az alföldi kisvárosok főterei között. Mai arculatát a XVIII.-XIX század fordulóján nyerte el. Itt épültek fel az akkori idők korszerű új középületei, közintézményeinek székhelyei, melyek a kor építészetének előremutató épületei voltak. E történelmi belvárosi mag intézményi épületei szabadonálló beépítéssel, 8-12 m-es épületmagassággal épültek. Az épületek közül sok országos vagy helyi védelem alatt álló műemlék. A főtérről kiinduló széles utcákra (Dózsa György út, Kossuth út) a zártos beépítés a jellemző. Ez a beépítési mód, valamint az épületek városias megjelenése adja a területre jellemző kisvárosi utca- és városképet. Ez a városkép a városban meghatározó módon erre a területre jellemző. A városmag közvetlen környékét leszámítva a többi terület jellemzően földszintes beépítésű. A városrész déli részén a történelmi városmag Rákóczi út környezetében az utcaszerkezet szabálytalan képet mutat, jellemző térformái az útleágazások, tölcser tér, csillag-tér, tömb-tér, sarkos-tér. A zártos beépített tömböknel a földszintek elsődleges funkciója üzletek, kereskedelmi egységek, irodák és egyéb szolgáltatás. Klasszikus mezővárosi karakterű lakóterületek teszik ki Mezőtúr belterületének döntő részét, benne a város legrégebben beépült területeivel, melyek a **Felsőrész** és az **Alsó rész** nevet viselik.

Mezőtúr beépített és beépítésre szánt területeit a település **külterületei** övezik.

A domborzati viszonyok és a környezeti természeti adottságai határozzák meg az egyes külterületek tájhasználatának jellemzőit. Kiterjedt összefüggő erdők nem találhatók Mezőtúr közigazgatási területén. A település közigazgatási területén a természetvédelmi lehatárolások a vízfolyásokhoz és a vízfolyások mentén fennmaradt gyepterületekhez kapcsolódnak. Ilyenek a NATURA 2000 terület, az országos ökológiai hálózat-magterület, az országos ökológiai hálózat-ökológiai folyosó. A déli külterület egy része Körös-Maros nemzeti parkhoz tartozik. Az észak-nyugati terület nagy része tájképvédelmi terület. A városhatártól délre húzódó **kertes** – régi zártkertes – területek átmenetet képeznek a belterületi kertváros és a külterületi mezőgazdasági művelés alatt álló földek között. A „derékszíj” szerű parcellák szabályosan kiosztott, szűk földutakon közelíthetők meg. A területen elsősorban kiskerti zöldség- és gyümölcsstermesztés folyik, az épületek ennek megfelelően általában a termeléshez kapcsolódó, kis alapterületű mezőgazdasági épületek, építmények. Kialakításukat, formavilágukat a szigorú „funkcionalitás” jellemzi, az építészeti értékek háttérbe szorításával. Mezőtúr közigazgatási határán belül húzódik a Körös-Maros Nemzeti park Körös-ártér részterülete. Bár az **üdülő** övezet várostól délre, délkeletre – a Halásztelek-Türtő-Harácsi- és a Peresi- Holt-Körös kanyarulataiban – található, épületei nem esnek ebbe a sávba, a nemzeti park természeti adottságainak sokszínűsége itt is megfigyelhető. A folyó szabályozása után, a kanyarulatok levágásával kialakuló morotvák funkciói között szerepel a belvizek tározása, az öntözővíz-tározás, a halászat, a horgászat, a víziszárnyas-nevelés és a vízparti üdülés. A Harácsi-holtág természetes szépségű, értékes növény- és állatvilággal, gazdag madárvilággal rendelkezik. A holtág részén egyedi telkes, hétvégi házas üdülőterület található. Az itt álló kétszintes nyaralók jellemzően szabadon álló beépítéssel épültek. A külterületen **Gazdasági-ipari terület**

szórványosan található. A külterületi, jellemzően nagy kiterjedésű telekterületeken, gazdasági ipari termelésre, raktározásra, szállítmányozásra, illetve egyéb gazdasági –kereskedelmi tevékenységre létesülő épületek (és kiszolgáló épületeik) található. A külterületi ipari terület (ilyen a Mezőtúri ipari park) jelenleg fejlesztés alatt áll. Utóbbi jellemzően zöldmezős beruházások formájában valósul meg. A gazdasági karaktert, nagytömegű ipari jellegű épületek és összefüggő, nagykiterjedésű burkolt felületek jellemzik. Ezek ellensúlyozására összefüggő tömbszerű zöldfelületek, védőfásítások, fasorok létesülnek. Tervezett úthálózatát megfelelő szabályozási szélesség és egyenes vonalvezetés jellemzi. A külterület meghatározó része a **mezőgazdasági területek**, melyek többnyire nagytáblás összefüggő művelés alatt állnak. A terület nagy része réti csernozjom, melyre a humuszanyagok felhalmozódása és a kedvező, morzsalékos szerkezet kialakulása jellemző. Ezek a tulajdonságok a város nyugati részén jó minőségű termőtalajt eredményeztek. A keleti, déli – talajvíz, belvíz hatásának kitett területeken – jelentős arányban gyenge termékenységű szikes vagy szikesedő talajok található. A híres alföldi **tanyavilág** kialakulása a XIX. századra tehető. Erre az időszakra esik a vasutak építése az árvízmentesítés és folyószabályozás. Az így jelentősen megnövekedő, jó minőségű földterületeknek köszönhetően, a szántóföldi művelés túlsúlyba kerül a legeltetéssel szemben. A nagy, összefüggő mezőgazdasági területeken, facsoportok takarásában megbúvó épületcsoportok jellegzetes tanyás településképet mutatnak. A XIX. század második felében a lakosság egyharmada tanyákon élt. A ma is, szórványosan megtalálható tanyák, őrzik a régi, eredeti, kialakult formai világot. A klasszikus tanya épületei, víz nem járta részen, belső udvar körül helyezkednek el. A lakó és gazdasági épületek minden esetben külön épülnek. A lakóépületek földszintes, nyeregtetős kialakításúak. A ma is, szórványosan megtalálható tanyák, őrzik a régi, eredeti, kialakult formai világot.

2.4.2 Telekstruktúra

Mezőtúr Város jelenlegi szerkezete

A 2.1 fejezetben szereplő térképeken jól követhető a település történelmi korokon átívelő szerkezeti változása. A település szerkezet változása az I. Katonai Felmérés ábrázolástól kezdve követhető végig, nem lévén korábban erre alkalmas katonai térkép, vagy egyéb ábrázolás.

A településszerkezet egy része a város a város története során spontán alakult ki, így pl. az un. Alsórész és az Ó városháza környéki településrész (amely 1930 tájékán teljes rendezésre, szabályozásra került.) A város további területeinek szerkezete már rendezettebb utcanyitásokat és terület felhasználásokat mutat.

Típusos mezőváros szerkezetű a település. A történelmi városmag eleinte időszakosan telítődő piactérhez (búcsú vásár tartás, törvényhozás) kapcsolódó sugárirányban szétfutó utakkal.

Következő település hálózatokat különböztetünk meg.

Településközpont

A Településközpont városrész Mezőtúr közvetlen belvárosát foglalja magába. A Berettyó-hídfő mentén kialakuló történelmi központot, a várost tengelyként átszelő mai Dózsa György út köti össze a többi városrészszel, valamint az utóbbi évtizedekben kialakult „új városközponttal” (Szabadság tér környéke).

A város történelmi központja a Kossuth tér, az egykori piacok tere, mely szabályosan elrendezett épületeivel egyedülálló az alföldi kisvárosok főtere között. Mai arculatát a XVIII.-XIX század fordulóján nyerte el. Itt épültek fel az akkori idők korszerű új középületei, közintézményeinek székhelyei, melyek a kor építészetének előremutató épületei voltak

Felsőrész

Az alföldi mezővárosokra jellemző ágas-bogas utcahálózat. Ezek a területek szabálytalan, halmazos beépítésűek. Az itt található épületek legöregebbjei a XIX. sz. közepéről származnak. A házak nem túl magas életkora azonban nem mond ellent a szerkezet ősiségének, ami sokszor jóval archaikusabb elem, mint maga az épületállomány.

Utca típusokat tekintve találhatók: utcás terek, sarok utcák, utcák térbővítmé-nyekkel. Jellemző térformák: útelágazások tér, tölcser tér, csillag tér, tömb tér, sarok tér.

Felsőrészi lakóterületek, földszintes, családi házas, egylakásos épületekkel, melyek vegyesen zártosú, hézagosan zártosú, oldalhatáros beépítésben állnak, döntő többségében előkert nélküli, utcafrontos elhelyezkedéssel. Az épületek szint száma többségében földszint, földszint+tetőtér, valamint földszint+emelet szintszám. A középületek földszint+emelet szintszámúak, többségükben magas

Alsórész –történeti mag

Az Alsórészi lakóterületen belül a Rákóczi u. - Virág u. – Fóti u. és Kiss János utcák által határolt, eredeti halmazos szerkezetű területe, helyi védettségű területi védelem alatt áll.

Az egymással nem összefüggő településrészek sziget-szerű jellegéből fakadó, öntörvényű, befelé forduló szerkezeti fejlődése eredményezte az Alsórészen található utcahálózatot.

A városrész kialakulásának időszakában a telkek kerítetlenek lehettek a szabálytalanul álló házak közötti csapások, ösvények helyén rögzültek idővel a mai utcák. Jellemző a nagyobb teresedések hiánya, csak kisebb, igen hangulatos utca bővületek alakultak ki. A nagyméretű telektömböket zsákutcák tárták fel, ezek később fokozatosan át is törték a tömböket, újabb részekre osztva azokat. A zsákutcák szokatlanul nagy száma még ma is szembeütő. A beépítési mód ezen a területen főként oldalhatáros, utcára merőleges gerincű, oromfalas vagy kontyolt tetős. Az oldalhatáros – fésűs – beépítésben álló házak a magyar paraszti építőkéltúrára oly jellemző háromosztatú alaprajzzal és szinte mindig toldott tornáccal épültek.

Jelenleg az épület állomány egy része hordozza ezeket a jegyeket. A lakóházak mögött (jellemzően tűzfalás csatlakozással a lakóépülettel) épültek fel a falusi életformához, gazdálkodáshoz nélkülözhetetlen melléképületek. A szintszám földszint, vagy földszint+ tetőtér.

Újváros

Újváros rész karakterének kialakulása a XIX. század közepére vezethető vissza. Ekkorra Mezőtúr belvárosa, a növekvő lakosság számára kevésnek bizonyult, így az 1850-es évek elején a házatlan és nincstelen református zsellér lakosság egy része a város nyugati részén fekvő szőlőskertben telepedett meg. 1853-ban már 454 ház állt az Újvárosban. Ekkor alakult ki végleg a híres mezőtúri kubikosság.

A két főutca közé eső, amerikai mintára nem nevet, hanem római számot kapott (I. utca; II. utca; stb.). Az így kialakult telekstruktúra a sakktábla alaprajz, teleklábas rend. Jellemzői az egyenes, egymással merőleges és párhuzamos utcák derékszögű telektömbök. A telkek téglalap alakúak és a telektömböt a telkek kettős sora alkotja (teleklábas). A telkek utca felőli részét a ház és a gazdasági épületek, a telektömb belső részét pedig a kert foglalja el.

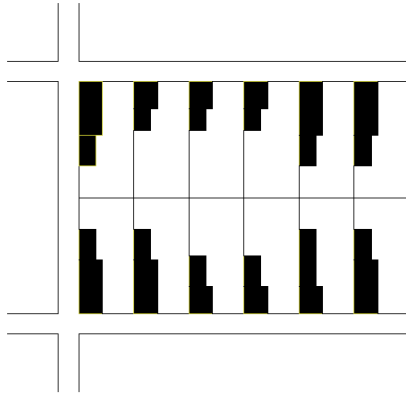
A mai napig meghatározóak az utcára merőlegesen, a telek oldalhatárára telepített, oromzatos, földszintes parasztházak. Az utcai épület, ha nem oromzatos volt, akkor is az utcára merőleges gerinccel, lekontyolt tetőfelülettel állt, oldal tornáccal a kert felé.

A terület létrejöttének körülményei nyomán, alapvetően falusias karakterű településrészről beszélhetünk. A mostanra kialakult kertvárosi karakter alapjellegzetessége maradt a többnyire

erős természeti közegbe ágyazottság, a hagyományos értelemben vett - akár falusias jellegű - települési lépték, a karakteres telekhasználati módok (akár pl. a lakóépület mögött sorakozó, oldalhatáron álló melléképítmények sora). Az 60-as évektől itt is szórványosan megjelentek a sátortetős kockaházak, valamint a közelmúltban épült összetettebb tömegű és tető felépítményű házak is.

Hídon-túli rész

Sakktábla (teleklábas) alaprajz

A település Hídon-túli területe sakktábla alaprajzú, egymásra merőleges, derékszögű rendszerben kialakított utcahálózata a viszonylag rövid idő alatt lezajlott, tervszerű betelepítést tükrözi. Jellemzői az egyenes, egymással merőleges és párhuzamos utcák derékszögű telektömbök. A telkek téglalap alakúak és a telektömböt a telkek kettős sora alkotja (teleklábas). A telkek utca felőli részét a ház és a gazdasági épületek, a telektömb belső részét pedig a kert foglalja el.

A Hídon-túli rész épületállományára jellemző a 60-as 70-es évekbeli egységes településképet adó előkertes, oldalhatáron álló, sátortetős kockaházak sokasága.

Területi védelem alatt álló területek

Mezőtúr Város Önkormányzat képviselő-testülete jóváhagyta - 28/2017 (XII.28) - a Településképi arculati kézikönyvet és a Településképi rendeletet, mely a település helyi értékei vonatkozó előírásokat tartalmaz.

Mezőtúron két helyileg védett, területi védelem alá eső település rész van kijelölve.

Az örökségvédelmi hatástanulmány, **5. ÉRTÉKLELTÁR, 5.2 Helyi védelem** fejezete tartalmazza a **Területi védelem alatt álló területeket**.

2.4.3 Utcakén

Kossuth Tér

Mezőtúr város-szilüettje a klasszikus alföldi mezővárosokra jellemző képet mutatja: a horizontálisan elterülő földszintes beépítésű területek felett kis kiterjedésű, vertikális jellegű centrális mag uralkodik templomtornyaiával, középületeivel. A városképet karakteresen meghatározó két torony a református templomtorny és a városháza karcsú tornya már messziről kiemelkedik az alföldi sík látképéből.

Mezőtúr mai központja a Kossuth tér, szabályosan elrendezett épületeivel egyedülálló az alföldi városok főtere között. A védett épületek többsége ezen a főtéren és környékén található. Szabadonálló épületeinek tömege, jellemzően eklektikus stílusa karakteresen meghatározza a település arculatát. Az utcák és terek formáját meghatározza a teret határoló beépítés tömegjátéka, a beépítési mód, az építészeti karakter. Szép példái ennek a központi térség körül létesült középületek: templom, városháza, iskola, régi szálló, Bazar épülete, Tűzoltóság.

E történelmi belvárosi mag intézményi épületei szabadonálló beépítéssel, 8-12 m-es épületmagassággal épültek. Az épületek közül sok országos vagy helyi védelem alatt álló műemlék.

Dózsa György út

A főtérről kiinduló széles utcákra (Dózsa György út, Kossuth út) a zárt sorú beépítés a jellemző. Az itt található eltérő stílusú épületekkel együtt is egységes utca képét mutat. Az egy-két emelet magas, rendeltetésüket tekintve jellemzően intézményi funkciót betöltő épületek utcafronton állnak, magastetős kialakításúak, gerincvonaluk az utcával párhuzamos. A homlokzatok tagolása jellemzően vertikális, amelyet az erőteljes párkányok és nyílászárók

kiosztások hangsúlyoznak. A vertikális tagolást az épületek sarkainál, illetve középtengelyénél alkalmazott rizalitokkal és oromzatokkal ellensúlyozták. Néhány kivételtől eltekintve az épületek homlokzata felújításra került. A színezéseknél alkalmazott pasztell árnyalatok és a homlokzatokat kitakaró növényzet harmonikus utcaképet biztosít.

Ez a beépítési mód, valamint az épületek városias megjelenése adja a területre jellemző kisvárosi utca- és városképet. A régi településközpontból átvezető Dózsa György út széles, gondozott, nagy lombkoronájú fasorral övezet széles útja a Szabadság téri díszparkba torkollik.

Szabadság tér

Mezőtúr lakótelepi esetében kétféle beépítés típusról beszélhetünk. Az egyik a vonal mentén sorolt, több lépcsőházat magába foglaló, szalagszerű beépítés, a másik a ligetesen vagy pontszerűen elhelyezett egy lépcsőházas épületek csoportja. Mind a két esetben földszint plusz négy emeletes lakóépületekről beszélünk, ami figyelembe véve a környezet alacsony, kevés szintszámú településképét, szerencsésnek mondható. A lakótelepi utcakép esetében a parkosított zöldterület aránya a beépített területhez képest minden más területhez képest magasabb.

Kossuth út (Felső rész)

Klasszikus mezővárosi karakterű lakóterületek teszik ki Mezőtúr történeti terület döntő részét, benne a város legrégebben beépült területeivel, melyek a Felsőrész és az Alsórész Főutcája a Kossuth Lajos utca, az egykori Nagy vagy Kevi út, amely a város egyik legrégebbi főútja.

A mezővárosias területek jellemző épülettípusa a szárazkapus földszintes polgárház. A szárazbejáró helye többnyire az épület szélén található. Ebben a beépítési formában, ha a

főparkány a kapu felett is továbbfut, de nincs fedett kapualj, hézagosan zárt sorú beépítésről beszélünk. A jellegzetes zárt sorú vagy részben zárt sorú, többnyire utcával párhuzamos gerincű beépítés legtöbb fennmaradt példája a Felsőrészen és főleg a Kossuth úton. Részlegesen zárt sorú beépítéseknél a telek oldalhatárán álló nyerstégla tűzfalak látványa jellegzetes utcaképet ad. A lakóépületek szinte minden esetben a telkek oldalhatárán, előkert nélkül, az utcavonalra épültek, gerincvonaluk az utcával párhuzamos. A tetőfelépítmény egyszerű nyeregtető, amely saroktelek esetén befordul. A jellemzően egyszintes épületek eresz és gerincvonalai illeszkedik a szomszédokhoz. A nyílászárók sorolása, a lábazatok eltérő anyag vagy színhasználata és az erőteljes záróparkányok a homlokzatok horizontális tagolását eredményezik. A Kossuth út felsőrészi szakaszát széles utcáit fasor szegélyezi. A klasszikus alföldi mezővárosi hangulatot, összefüggő egységes utcaképet azonban már kevés helyen találunk.

Alsó rész

Az Alsórész a város története során spontán alakult ki. Alsórész település szerkezeti szempontból egy igen sajátos képet mutat. Az úthálózati rendszerben megfigyelhető a többszörösen centrális rendszer, átlós úthálózat, továbbá zsákutca. Az Alsórészi városrész telekhasználatát az oldalhatáron álló beépítés jellemzi, túlnyomó részt kifelé hajlított ház megjelenéssel. Előkert nélküli beépítés jellemző, az épületállomány jelentős része földszintes épületekből áll. A településkép homlokzati és tömeg megjelenése falusias utca illetve városképet reprezentál. Keskeny úttestet és a járdát a gépjármű forgalomtól elválasztó széles zöldsáv jellemzi.

Hídon túli terület

A város lakóterületeinek legnagyobb részét vegyes, családirházas település-karakter jellemzi. Ezek a területek a városfejlődés során, a központi történeti részeket keretezve alakultak ki. Jellemzően kétféle épülettípust találunk itt, az egyik a régi paraszti hagyományokat tovább vivő, utcára merőleges gerincű, téglalap alaprajzi elrendezésű épület, a másik a 60-70-es évek „kocka” háza. Jellemzően egységes utca képet mutat. Az épület állomány jellemzően földszintesek. Az utcákban heterogén összetételű fasorok, hiányosan kiépült járda, ahol előkert van ott 3-5 m ahol sok helyen díszkertet alakítottak ki.

2.4.4 Egyéb településkarakter elemek

A település fontosabb településképet meghatározó további épített környezeti elemek:

Mezőtúr mai központja a Kossuth tér, szabályosan elrendezett épületeivel egyedülálló az alföldi városok főtere között. A védett épületek többsége ezen a főtéren és környékén található. Szabadonálló épületeinek tömege, jellemzően eklektikus stílusa karakteresen meghatározza a település arculatát. Az utcák és terek formáját meghatározza a teret határoló beépítés tömegjátéka, a beépítési mód, az építészeti karakter. Szép példái ennek a központi térség körül létesült középületek: templom, városháza, iskola, régi szálló, bazár épülete, tűzoltóság, kaszinó.

Városháza

A város vezetősége az új városháza építésére építészeti tervpályázatot írt ki. Az építkezést 1927-ben kezdték meg, Spiegel Frigyes és Englert Károly budapesti építészek nyertes pályaműve alapján. A kivitelezés során felmerült módosítások terveit Bánlaky Géza és Sebestyén Árpád készítette. Az ünnepélyes átadásra bő egy év múlva került sor.

A neobarokk stílusú épület a Kossuth tér keleti oldalát zárja le, hosszanti tömbje a Berettyóval párhuzamosan fut. A település fölé magasodó tornyából páratlanul szép kilátás nyílik a városra. Jól kivehető a történelmi városrész – Alsórész – mezővárosokra jellemző, ágas-bogas településszerkezete.

Református Általános iskola

Az új református gimnázium megépülése után a tanulók létszáma fokozatosan emelkedett, szükségessé vált az új elemi nappali iskola építése is. A Református Általános Iskola 1899-ben épült eklektikus stílusban, Baumgarten Sándor budapesti építész tervei alapján. Az épület tömege a

néhány évvel korábban épült Nemzeti Szálloda tömegéhez alkalmazkodva zárja a Kossuth tér észak-nyugati sarkát.

Kaszinó

A főtérhez közel, az utcafront vonalától hátrébb húzva, az így kialakuló park mögött húzódik meg, mint egy kis „ékszerdoboz” az eklektikus stílusban épült kaszinó. Mezőtúron 1843-ban alakult meg városi polgárok kezdeményezésére az első Olvasó Egylet. A szabadságharc után 1861-ben az egylet újra alakult és folyamatosan működött, közel 90 évig. Tagjai állandó hely hiányában 1896-ban határozták el, hogy a honfoglalás ezredik évfordulójának emlékére új épületet építenek. Reppmann Gyula aradi építész tervei alapján Papp Dezső és Wágner Márton mezőtúri mesterek vezetésével alig fél év alatt építették fel a Központi Kaszinót. A város 1917-ben vásárolta meg az épületet a könyvtárával együtt. A háború után 1952 december elsején alakították meg a Helyőrségi Tiszti Klubot, mely a honvédség kezelésében katonai művelődési intézményként működött 1991-ig. Később az épület évekig használaton kívül volt, állaga erősen leromlott. 1998-ban került Mezőtúr város Önkormányzatának tulajdonába. A jelenleg magánkézben lévő, közelmúltban teljesen felújított épület szimmetriáját erősíti az utcai kerítés szélein elhelyezett két kapusfülke.

Nemzeti szálloda

A kiegyezés utáni mezővárosi polgárság reprezentációs igényei teremtették meg a lehetőséget, új funkciójú, közösségi épületek megépítésének. Ilyen épületek egyike a Nemzeti Szálloda, melyet 1894-ben kezdett el építtetni a korra jellemző eklektikus stílusban, Kálmán Sándor téri kereskedő. Az épület méltóságteljes, zárt tömege, valamint harmonikus ablak kiosztása tökéletes térfalat képez a Kossuth tér nyugati oldalának lezárásához.

Tűzoltólaktanya

A főtér észak-keleti sarkán található az eklektikus stílusban épült hivatásos Városi Tűzoltóság épülete. A Mezőtúri Önkéntes Tűzoltóegylet 1886-ban alakult meg. A város vezetősége 1927-ben döntött úgy, hogy a régi, omladozó tűzoltó őrszoba és szertár helyett, Fecska László

budapesti építész tervei alapján, új tűzoltólaktanyát épít. Az épület ünnepélyes átadására két év múlva 1929-ben került sor. Az épületet 1988-89-ben bővítették és felújították, ma is az ország egyik legszebb tűzoltólaktanyája

Bazár

A Kossuth tér déli oldalán álló, sárga, kétszintes épület alapkövét 1884 november elsején Bolvári Antal polgármester tette le és az eklektikus stílusú bérház, Mezőtúr első „monumentálisnak” mondható épülete nem egészen egy év alatt fel is épült. Párizsi mintára tervezték, ami akkor egyedülálló volt az országban. Az épületben helyet kapó tizenkét különböző típusú üzlet a keleti bazárok színes-egzotikus hangulatát volt hivatott érzékeltetni. A főbejárat fölött, a tetőt övező balusztrád sor közepén, barokkos kerettel körülvelt három részes oromzat emelkedik, fülkéjében a város ősi címerével. A kerek talpú címerpajzson ma is jól kivehető a természetes liliom motívuma. A kartussal, füzérrel körülvelt címerpajzs fölött oroszlánfej zárja le a fülke díszítményét. Az épület földszinti részén ma is üzletek működtek.

Teleki Blanka Gimnázium és Szakközépiskola

A Dózsa György út a város egyik legrégebbi főútja, ami az ősi város főterét, a Kossuth teret köti össze az újonnan kialakult másik városközponttal, a Szabadság térrel. Arányos és szép tégladíszzeivel a Dózsa György út meghatározó épülete az Alföld első felsőbb leányiskolája. A kor stílusirányzatába illeszkedő historizáló, neoreneszánsz jegyeket mutató épület Baumgartner Sándor és Herczeg Zsigmond műépítészek tervei alapján 1899. szeptemberében készült el. A város legrégebbi háromszintes középülete. Herczeg Zsigmond, Baumgarten Sándorral közösen, 1888-tól húsz év alatt a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából a nevelési és oktatási intézmények országos hálózatát alakította ki, tervezte meg. Munkáit egyrészt a késő reneszánsz építészet elmeit is felhasználó irányzat jellemezte. Ennek egyik példája a Mezőtúri felsőbb leányiskola épülete. Az épület tekintélyt parancsoló impozáns mivoltát éppúgy megőrizte, mint az eredeti díszített kovácsoltvas lépcsőkorlátait. 1922-ben a leánygimnázium Teleki Blanka nevet vette fel.

Helyi védett épületek				
NYIVÁNTARTÁSI SZÁM, MEGNEVEZÉS	HRSZ.	HELYSZÍN	FUNKVIÓ	STÍLUS
1. Városháza	1	Kossuth tér 1.	városháza	neobarokk
2. Református Általános Iskola	4	Kossuth tér 6.	iskola	eklektikus
3. Kaszinó	77	Kossuth u. 6.	rendezvényközpont	eklektikus
4. Nemzeti Szálloda	6/1	Kossuth tér 8.	szálloda	eklektikus
5. Tűzoltólaktanya	175	Kossuth tér 2.	katasztrófavédelmi kirendeltség	eklektikus
6. Városi Kórház volt Református Internátus	178	Kossuth u. 7-11.	kórház	eklektikus
7. Bazar	4338	Kossuth tér 9.	lakó- és szolgáltató épület	eklektikus
8. Teleki Blanka Gimnázium és Szakközépiskola	31	Dózsa György u. 17.	iskola	eklektikus
9. volt Kereskedelmi Szakmunkásképző és SZKI épülete	158	Petőfi u. 5.	múzeum	eklektikus
10. „Parókia” épülete	10	Kálvin tér 1.	lakóépület	klasszicista
11. Dr. Soós-féle bérház	22	Dózsa György u. 9.	lakóépület	romantikus
12. Postapalota	4339	Kossuth tér 10.	posta	eklektikus
13. Dirmann-féle ház	108/1	Petőfi u. 45/a.	lakóépület	eklektikus
14. Zsindelyes épülete	103	Szabadság tér 15.	panzió	klasszicista
15. Tanyasi kollégium	4344	Kossuth tér 11.	óvoda	eklektikus
16. Dr. Szappanos-féle ház	28	Dózsa György u.15.	lakóépület	eklektikus

(forrás: Mezőtúr Város Településkép védelmi rendelet 28/2017 (XII.28) melléklete)

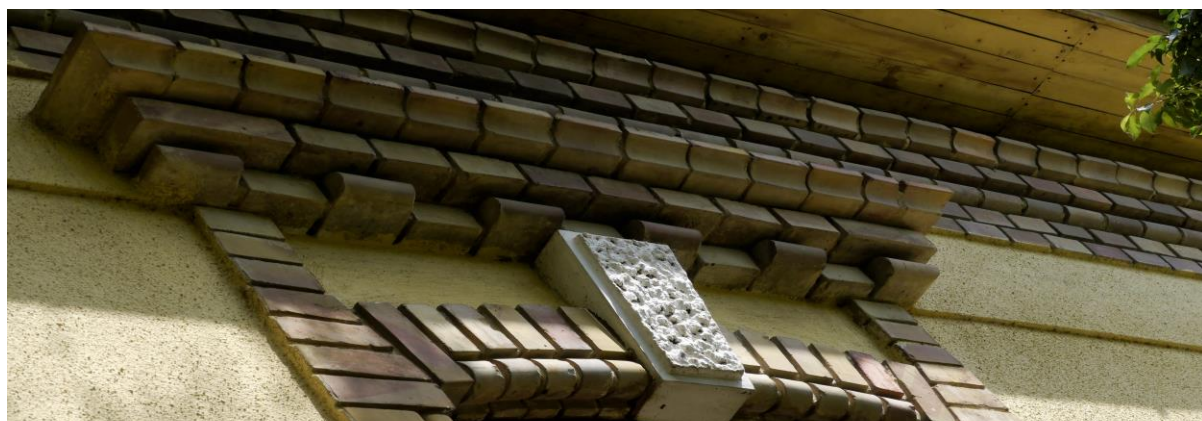
Helyi védelemre javasolt épületek		
NÉV	CÍM	HRSZ
volt TIGÁZ körzetszerelőség épülete	Csokonai u. 5.	159
iker lakóépület	Fürdő u. 2-4	438. 439
Rákóczi úti Általános Iskola	Rákóczi u. 40.	4835
lakóépület és üzletek	Dózsa Gy. u. 8.	4233
Vigadó Étterem	Pétery K. u. 2.	4337
Társulati Székház	Kossuth u. 34.	582
lakóépület	Vörösmarty u. 9.	537

lakóépület	Kürt u. 35.	615
lakóépület	Rákóczi u. 19.	4186
Szent Borbála kápolna	Szolnoki úti temető	2045/1
lakóépület,	Damjanich u. 7.	449
volt AFÉSZ Étterem	Rákóczi u. 3.	4217
lakóépület	Csokonai u. 7.	450
lakóépület-nádasház	Magyar u. 4.	4106
Tisztviselőház	Földvári u. 23.	2366/3
„Badár-ház”	Sugár u. 28.	3826
óvoda épülete	Rákóczi u. 28.	4809
a volt vágóhíd épülete	Vágóhíd u. 4.	5513/1
Vízügyi Igazgatóság székháza	Pétery K. u. 5.	4242
Peresi tájház	Peresi szivattyútelep épülete	
Szegedi Kiss István Református Gimnázium Petőfi úti épületcsoportja	Petőfi u. 1.	173/1
„Fazekas kocsmá” épülete	Fóti u. 125.	
„Bachrach iskola”	Kossuth u. 61.	624/1
lakóépület	Táncsics M. u. 22.	392
sarok-lakóépület	Sugár u. 47.	2972

(forrás: Mezőtúr Város Településképző védelmi rendelet 28/2017 (XII.28) melléklete)

Az örökségvédelmi hatástanulmány, **5. ÉRTÉKLELTÁR, 5.2 Helyi védelem** fejezet tartalmazza részletezve a **helyi védelem alatt álló egyedi értékek** tételes listáját.

2.4.5 Építményrészletek, anyaghasználat, tömegformálás

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

Mezőtúron a téглаépítészet, a homlokzatok téglával való burkolása, díszítése jelentős múltra tekint vissza. A település téglagyártása évszázados múltra tekint vissza. Már az 1600-as években is égettek téglát Mezőtúron. Legrégebbi címeres téгла, amelyet az Alföldi tégláriumban – Mezőtúri régi feliratos, címeres téglák gyűjteménye -található az a XVIII. század első feléből származik. A XIX. században már több téglagyár is működött a városban. A nagy múltú helyi téglagyártás a lakóépületek téглаépítészetében is visszaköszön és teszi jellegzetessé a mezővárosi házakat. A fagyálló, préselt téгла népszerűségét az épületek homlokzat kialakításánál sokoldalú előnye is indokolja. Tartós, gyakorlatilag nem igényel karbantartást, esztétikus, természetes, kellemes benyomást kelt.

A településen a legtöbb fennmaradt példát, a legegyszerűbb téглаépítészet alkalmazására találunk. Ennek jellemzői a nyíláskeretezések, a fontosabb tagozatok téglával való hangsúlyozása. A hagyományos, utcavonalra épült, az utcára merőleges gerincű, oromfalas, tornácos parasztházak rendszerét tükröző, de díszítettségében annál lényegesen gazdagabb lakóépület szép példáját találhatjuk a Puskin úton. A téгла felületek közötti vakolat mező színe alkalmazkodik a téгла természetes árnyalatához.

Főleg a történelmi városrészben jellemző a historizáló díszítő elemek használata profizott párkányok és ablakkeretek, valamint lizénák, pilaszterek tagolják a homlokzatot sok esetben, mely a mezővárosi építészetre jellemző.

A homlokzatok díszítésénél – akár felújított, akár új építésű épületről legyen szó – több helyen figyelhetjük meg a népi motívumok alkalmazását. A tulipános, növényi indás faragások az oromfalak, ereszek, ablaktáblák és kerítések sokszínűségét eredményezik.

A hagyományos magyar települési karakter sajátossága az egyszerű tömegformálás (utcára merőleges vagy utcával párhuzamos gerincű tető), melynek eredményeképpen a homlokzatok egyszerű arányossága adja az épületek karakterét, apró változatosságai pedig egyedivé teszik. A mai épületállomány anyaghasználatára vakolt homlokzat jellemző. Az épületek színezése változatos, de az épületek többségéről elmondható, hogy az alkalmazott színek halványak, visszafogottak. A település központjában a leggyakoribb színek közé a fehér és a pasztell sárga tartozik. Az épületeket cserép-, és palatető fedí. A tetők geometriája változatos, a sátortető, a kontyolt nyeregtető és az oromfallal lezárt nyeregtető azonos mértékben fordul elő.

AJTÓK, ABLAKOK

Mezőtúr köz- és lakóépületeinek kialakítására az egyszerűbb tömegformálás jellemző, így az épületek homlokzatait – az anyag-és színhasználat mellett – döntően a nyílások és tömör felületek aránya, illetve a nyílászárók „rajzossága” határozza meg.

Az ablakok és kapuk keretezésének hangsúlyozása, a nyílászárók asztalos szerkezeteinek igényes kialakítása az egész homlokzat építészeti értékét emeli.

A régi mezővárosi beépítés zárt sorú, illetve hézagosan zárt sorú épületeinél kiemelkedő jelentőségű volt az épületbe vagy az udvarra vezető kapu építészeti megformálása, ezért az itt alkalmazott keretezés gyakran összetettebb, hangsúlyosabb, mint az ablakoké.

KERÍTÉS

Mezőtúr régi mezővárosi területein jellemzően zárt sorú, hézagosan zárt sorú vagy előkert nélküli, oldalhatáron álló beépítésű épületekkel találkozunk. Az ilyen telepítésű házaknál a homlokzati sík vonalában húzódó kerítés szerepe az elsődleges vagyónvédelmen túl az utcai térfalak hangsúlyozása, a homlokzatokkal harmonizáló egységes és összefüggő utcakép kialakítása.

Általánosságban elmondható, hogy eleink tömör kerítést alkalmaztak, melynek anyaga lehetett deszkapalánk, de sok esetben találunk terméskő vagy nyerstégla felhasználásával épített falszerkezetet is. A nyerstégla kerítéseken a homlokzatoknál alkalmazott jellegzetes tagozati megoldások egyszerűbb variánsai jelennek meg.

A történeti településközpont telkeinek lehatárolására a kialakult hagyományt követve, inkább áttört kerítéseket javasolunk. Ezeket a tömör lábazattal vagy anélkül kialakított falazott pillérsor és a közöttük húzódó kerítésmező jellemzi. A kerítésmező vagy betételem lehet merev Heidecker-háló, fém pálcza vagy igényesebb, tartósabb megoldásként kovácsoltvas.

Az Alsórész kacsaringós utcácskáinál és a város legnagyobb részét kitevő vegyes – családiházas övezetben léckerítések és más, fa szerkezetű térlehatárolások találhatók.

2.4.6 Táj- és kertépítészeti alkotások, egyedi tájértékek

TÁJI, TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TERÜLETEK

Mezőtúr külterületén annak ellenére, hogy a külterület jellemzően kultúrtáj, ahol a mezőgazdasági területek a meghatározók, számos természeti értékben gazdag terület található. Köszönhető ez a közigazgatási területen áthaladó vízfolyásoknak és holtágaiknak, valamint az egykor jelentősnek számító állattartásból visszamaradt és ma is természetközeli állapotokat tükröző gyepterületeknek.

Mezőtúr közigazgatási területén egyedi jogszabállyal védett országos jelentőségű védett természeti terület a Körös-Maros Nemzeti Parkhoz tartozó Hármás-Körös-folyó és hullámtere, mely 1979-1987 között vált védetté, az európai uniós csatlakozás óta pedig a NATURA 2000 hálózatnak is része.

Natura 2000 területek érintik:

- Mezőtúr Szandazugi-legelő kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület
- Hármás-Körös kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület

Tájképvédelmi terület tájkaraktert meghatározó, tájképi értékeket képező területek: a Hármás-Körös és holtágrendszere, a Túlakörös erdeje és környezete, a Hortobágy-Berettyó főcsatorna, valamint a Pásztózug és Szandazug területe kerültek lehatárolásra. A település külterületén elszórta megmaradt természetközeli állapotú gyepterület és erdőterületek fontos tájkép alkotó területek.

A természetes és természetközeli élőhelyek – különös tekintettel a természetközeli gyepterületre, vizes élőhelyekre – megóvását, az állatok vonulását és az élőhelyek kapcsolatát biztosító ökológiai folyosók megtartását, védelmét biztosítani kell. A Körösök mai arcát a természet és az ember együttesen hozta létre. A morotvák jellegzetes növényei a nagy hínár, a sulyom, a tündérfátyol, a sárga nőszirm és a rókasás. A hullámtér számos állatfajnak nyújt menedéket. Az emlősök közül a vidra szigorúan védett. A kis kócsag, a fekete gólya, az üstökös-gém és a réti fülesbagoly kiemelt természetvédelmi érték.

A Hármas-Körös hullámterének kultúrtörténeti értékei közé elsősorban a folyószabályozáshoz kötődő vízügyi emlékek tartoznak. Számos régi gátórház, gőzszivattyútelep található a védtöltések mentén. Ennek egyik szép és felújított példája a Peresi-holtág mellett álló mezőtúri Peresi tájház. Az épületet 1904-ben szivattyútelep számára építették jelenleg a Körös-völgyi Természetvédelmi Terület Bemutatóháza.

KUNHALMOK

A kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak. A kunhalmok kialakulására többféle elképzelés is született. A leginkább elterjedt ezek közül Györffy István néprajzkutató elmélete, amely szerint egy-egy halom temetkezőhely, sírdomb, ör- vagy határhalm lehetett.

Az alföldi táj egyhangúságát megtörő kunhalmok tájképi értékeik mellett régészeti értékekkel, valamint állat- és növényviláguk egyediségével tűnnek ki környezetükből.

A vízjárta, mocsaras területek lecsapolásával és a nagyüzemi mezőgazdaság térnyerésével felgyorsult a kunhalmok pusztulása. Az alacsonyabb halmokat felszántották, s ezáltal tönkrementek a löszgyepek, ritka növények tűntek el. A magasabb halmokat, amelyeknek meredek oldala nem volt alkalmas a szántásra, befásították, legtöbbször a tájidegen, de gyorsan terjedő akácfával.

Napjainkban a kunhalmok már természetvédelmi oltalom alatt állnak.

KÖZHASZNÁLATÚ, TELEPÜLÉSSZINTŰ KÖZPARKOK, KÖZTEREK

A településképet meghatározó parkok szerves részét képezik a város közttereinek. A két legnagyobb díszpark a Kossuth téri és Szabadság téri.

A város főtere a Kossuth tér, melyet szabadon álló, jellemzően eklektikus épületek fogják közre. A tér gondozott parkja közepén nemrég átadott szökőkút áll.

A régi településközpontból átvezető Dózsa György út széles, gondozott, nagy lombkoronájú fasorral övezet széles útja a Szabadság téri díszparkba torkollik. A felüdülést nyújtó park területén nagy lombkoronájú, ritka fajokat, gondozott növényállományt találunk.

Mezőtúr egyik jelentős szobor kompozíció a Dózsa szobor is itt kapott helyet.

Egy harmadik kisebb fákkal övezett köztér a Köztársaság úti, ahol a Flóra szobros artézi kútfej és díszkeret is helyet kapott.

Kossuth tér

Szabadság tér

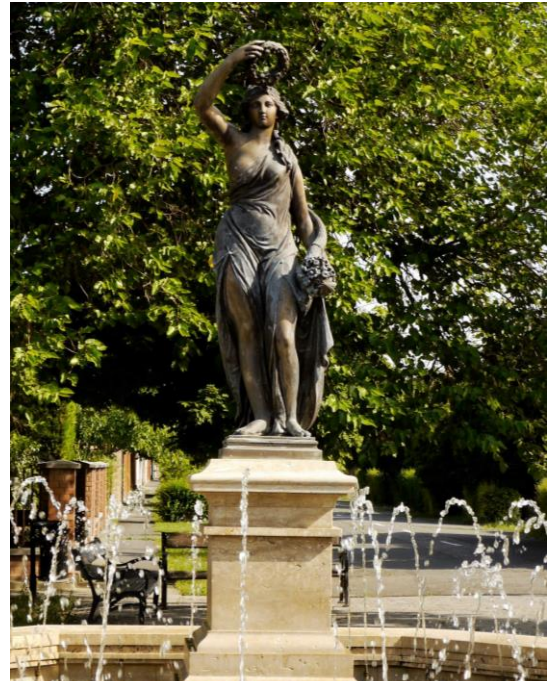
Köztársaság út vége a Flóra kúttal

2.4.7 Szobrok, képzőművészeti alkotások, utcabútorok

A település tereinek arculatát, hangulatát nagymértékben meghatározzák az ott elhelyezett szobrok, emlékművek. Mezőtúr legjelentősebb köztéri alkotásai egy-egy, a város történelmét meghatározó eseményének állítanak emléket. A város köztéri szobrainak többsége a Kossuth téren és annak közelében áll. Ezek a következők: I. világháborús emlékmű, II. világháborús emlékmű, Kossuth mellszobor, 1956-os emlékmű, Nagy Lajos király mellszobra, Petőfi Sándor mellszobra, Pétery Károly emléktábla dombormű. A takács tanyán működő nemzetközi művésztelepen alkotó művészek készítették a város több köztéri bronzszobrát és emléktábláját. Az egyik legrégebbi köztéri alkotás a Flóra szobros artézi kútfej és díszkeret, 1890-ben adták át. Eredetileg a város főterén állt, később a Köztársaság úti kis térre került.

1

2

3

4

5

6

1. Dózsa György szobra Marton László Munkácsy-díjas szobrászművész alkotása, a Szabadság téren található.
2. Az első alföldi artézi kutak fúrása Zsigmondi Béla tervei és kivitelezése alapján indult meg. A mezőtúri fúrás a harmadik volt ebben a sorban. A kutat 1890-ben adták át, a kútfej fölé tervezett Flóra szobrot egy évvel később helyezték el. A kút eredetileg a Kossuth téren állt.
3. Az első világháború áldozatainak emlékműve a Kossuth téren
4. A második világháború áldozatainak emlékműve a városháza előtti Kossuth téren került elhelyezésre
5. A város növekedését, az ide települt nincstelen földműveseknek, kubikosoknak is köszönheti. Nekik állít emléket Györfi Sándor Munkácsy-díjas szobrászművész alkotása.
6. Az 1956-os emlékművet 2006-ban, a forradalom 50. évfordulójára avatták. A Mezőtúri Képzőművészeti Alkotótárborban, Györfi Sándor szobrász és Minya Gábor kőfaragó által készített alkotást, a városnak ajánlották.

Mezőtúr gazdag céhes-iparos mesterségei közül a XIX. század közepétől emelkedett ki a fazekasság. Az elismert fazekas családok sorában az 1880-as évek elején jelenik meg a Badár név. A XX. század elejére Badár Balázs – a népi szecesszió képviselőjeként – folyamatos újításaival, és a nagyvárosi szalonok ízlésvilágát követő kerámiakollekcióival külföldön is ismertté tette a túri kézművesség agyagból készült termékeit.

A mezőtúri fazekasság a múltból megörökölt hírnevét és a magyar kézművesség történetében elfoglalt jelentős helyét megőrizve ma is él, fejlődik. A Mezőtúri fazekasság nem csupán a helyi mesterek számára fontos, nem csupán a megélhetés egyik formája, hanem a helyi identitás egyik legfontosabb meghatározója is.

Több köztéri alkotás is őrzi és emlékeztet erre az örökségre:

1. Szabadság tér, Kerámia díszkút
2. Petőfi tér, Badár váza „Koronás váza”
3. Bajcsy Zsilinszky út mellet található Túri fazekas múzeum előtt, Fazekas emlékmű.

3 A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

3.1 A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

A településrendezési eszközök célkitűzéseinek az épített örökségre vonatkoztatott hatása elenyésző, az épített örökségre jelentősebb hatást gyakorló változások, szabályok, a településrendezési eszközök felülvizsgálata során értelmezhetők, ugyanakkor azokban jelentős változás nem mutatkozik.

Az értékleltárban feltüntetett helyi szempontból jelentőséggel bíró építészeti alkotások, valamint további értékek tekintetében területfelhasználási változás nem tervezett.

3.2 A 3.1 pontban szereplő változások hatásai

A műemlékek, műemléki környezet, helyi épített örökség vonatkozásában a terv többnyire csak olyan változtatásokat irányoz elő, melyek a kialakult állapotot nem érintik, így ezek hatását nem tudjuk számba venni.

4 ÉRTÉKVÉDELMI TERV

4.1 Önkormányzati feladatok

Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények és az önkormányzati feladatok meghatározása.

HELYI SZABÁLYOZÁSI ELEMekre, ÖVEZETI ELŐÍRÁSOKRA, HELYI ÉRTÉKVÉDELMI RENDELETRE VONATKOZÓ JAVASLATOK

A Konceptiót megelőzően született meg Mezőtúr Város Településképi rendelete. Ennek keretében került sor az értékeket is érintő előírások megfogalmazására.

A településképi rendelet melléklete tartalmazza a város egyedi védelem alatt álló helyi építészeti örökségét helyrajziszámos felsorolás formájában.

A Településfejlesztési Konceptió kidolgozását követően sor kerül a Településrendezési eszközök felülvizsgálatára.

AZ ÉRTÉK VÉDELME T SZOLGÁLÓ EGYEDI, VAGY SAJÁTOS SZABÁLYOK

Az értékek védelmét egyedi vagy sajátos jogszabályok szolgálják. A régészeti lelőhelyek, valamint a műemlékek szabályozásáról a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény gondoskodik. A helyi értékek védelmével kapcsolatos részletes szabályozásra önkormányzati (önálló településképi) rendelet keretében születnek javaslatok.

AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT LÉTESÍTMÉNYEK ÉRTÉKEIT ÉRINTŐ FEJLESZTÉSI, RENDEZÉSI ÉS HASZNOSÍTÁSI TÍPUSÚ FELADATOK MEGHATÁROZÁSA

A Konceptió célrendszere, amely a jövőkép elérését szolgáló intézkedéseket veszi számba, rögzítette, hogy milyen területi fejlesztések szükségesek az alapvető cél teljesítéséhez. Az örökségvédelem elemei közül a régészeti lelőhelyekkel jelentkezhet ütközés néhány esetben. Az érintett régészeti lelőhelyek esetében kármentést szolgáló feltárások elvégzésével kell számolni, mint ahogy a nyomvonalas infrastruktúra kiépítésénél is régész jelenlétét kell alapul venni.

A helyi értékek beazonosítása, a fejlesztésekkel ütközést nem mutat. Védelmük éppen fennmaradásukat szolgálja, ezért a fejlesztési elképzelések között helyi művi értékeket veszélyeztető javaslat nem szerepel.

AZ ÉRTÉKVÉDELEMRE IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGEK PRIORITÁSAINAK MEGHATÁROZÁSA, ÜTEMEZÉSE, FELELŐSEINEK MEGNEVEZÉSE

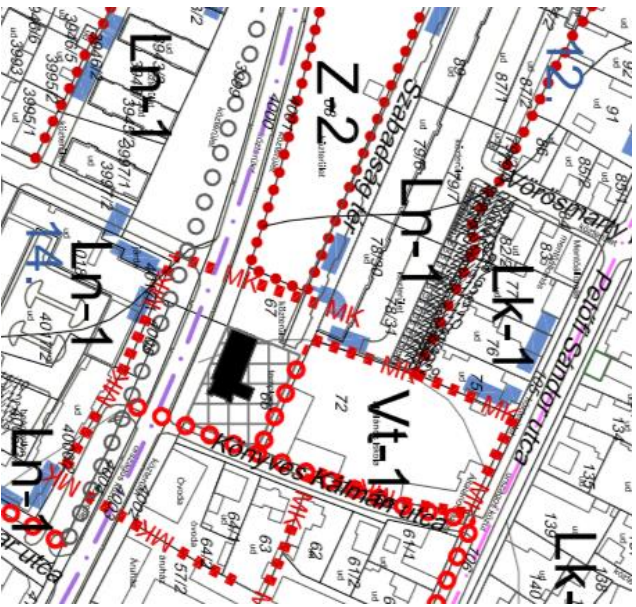
A helyi identitás erősítését, a művi értékek megőrzését kiemelten említő Konceptió prioritásai között szerepel a művi értékvédelem.

Az értékvédelemre irányuló tevékenységek ütemezésük sorrendjében:

- Helyi művi értékek beazonosítása
 - Helyi művi érték-megőrzés támogatási formáinak számbavétele
 - A településképi védelméről szóló rendelet, településképi arculati kézikönyv megalkotása
 - Védelmi intézkedések kidolgozása, karbantartása
- Önkormányzati feladatkör helyi művi értékvédelemmel való kibővítése

5 ÉRTÉKLELTÁR - Műemlékek és helyi védelem alatt álló értékek

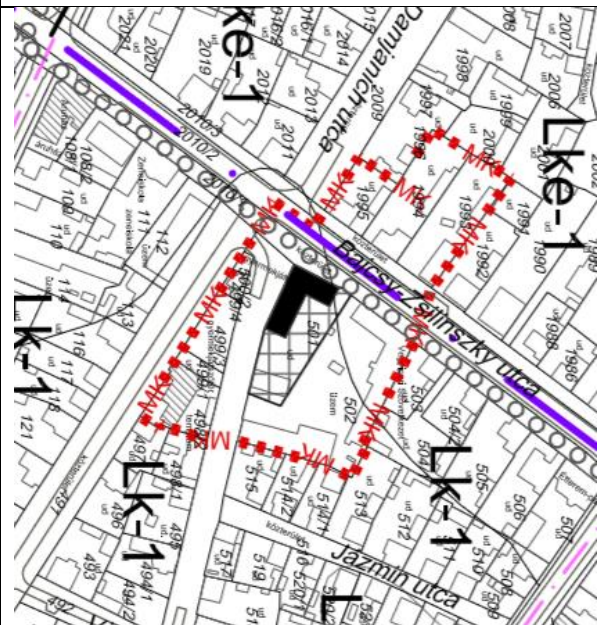
5.1 Országos műemléki védelem

Műemlék és ex-lege műemléki környezet	
1. Római katolikus templom /Nagyboldogasszony/ (és műemléki környezete)	
Cím:	Szabadság tér
Hrsz.:	66
Azonosító:	6031 (27748)
Törzsszám:	3976
	
	
<p>Egyhajós, egyenes szentélyzáródású, egy homlokzati tornyos, keletelt templom, a szentély É-i oldalán sekrestyével. Bejárata fölött Jézus Szíveszobor, 20. század. Csehboltozatokkal fedett belső tér, szentélyben tükröbtozattá alakítva. Berendezés: neobarokk, 1900 körül. Orgona: 1852, 1929-ben átépítve (Ország Sándor, Angsterorgonagyár).</p>	

Műemlék és ex-lege műemléki környezet

2. Bolváry – kúria (és műemléki környezete)

Cím:	Bajcsy-Zsilinszky Endre utca 41.
Hrsz.:	501
Azonosító:	6026 (27742)
Törzsszám:	3977

Saroktelken, utcavonalon, szabadon álló, L alaprajzú, földszintes, kontyolt nyeregtetős, alapincézett épület, udvari homlokzatán kannelurázott dór oszlopos tornáccal. Egytraktusos, oldalfolyosós, az egykori füstös konyha kivételével, síkfödémes terekkel. Egykor Bolváry Antal polgármesteré volt.

Épületbelső:

Téglaboltozatos pince. Egytraktusos, tornácos alaprajz. A volt füstökonyha kivételével síkfödémes helyiségek.

Műemlék és ex-lege műemléki környezet

4. Református templom (és műemléki környezete)

Cím:	Kossuth tér 7.
Hrsz.:	5
Azonosító:	6027 (27743)
Törzsszám:	3979

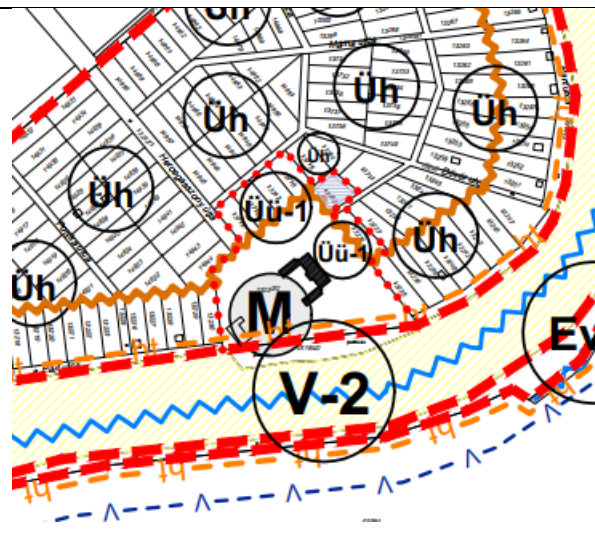

Háromhajós, keletelt templom, a nyugati homlokzat előtt torony, visszaléptetett, kör alaprajzú legfelső szintje körül körbefutó tűzkiáltó erkéllyel. A lekerekített sarkú K-i homlokzat előtt négy ion oszloppal alátámasztott timpanonos portikusz. Csehboltozatos, körbefutó karzat. Berendezés: copf, 19. század második fele. Orgona: 1854 (Komornyik Nándor). Az 1677-ben emelt templomot a 18. század folyamán többször bővítették, majd 1814-1845 között klasszicista stílusban átalakították (építész: Homályossy Ferenc).

Műemlék és ex-lege műemléki környezet

5. Albrecht-kastély (és műemléki környezete)

Cím:	Pusztabánréve Tanya2.
Hrsz.:	13232/2
Azonosító:	6033 (27750)
Törzsszám:	9563

Szabadon álló, U alaprajzú, földszintes, részben alápincézett, kontyolt nyeregtetős kastély. A középső szárny udvar felőli homlokzatán négy oszloppal alátámasztott törtvonalas oromzatú portikusz, a kerthomlokzat előtt bábos korlátú terasz. Az oldalszárnyakon félköríves árkádos, falazott mellvédes tornác. Az épületszárnyak találkozásánál manzárdtetős, pavilonjellegű átjárók.

Műemlék és ex-lege műemléki környezet

6. Vasútállomás felvételi épülete (és műemléki környezete)

Cím:	Bem utca
Hrsz.:	1230/11
Azonosító:	6025 (27825)
Törzsszám:	9957

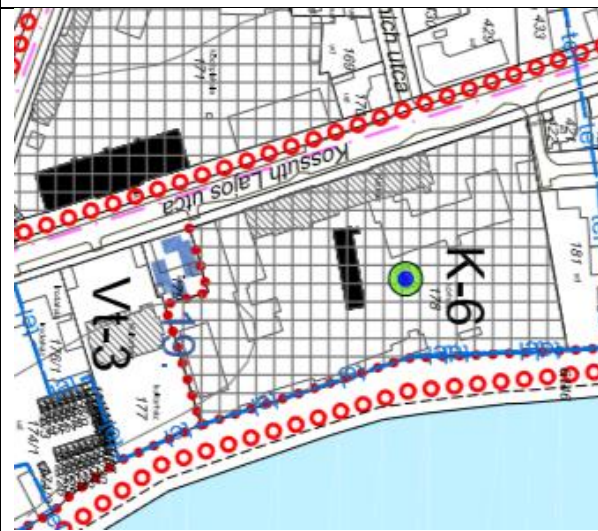

Szabadon álló, téglalap alaprajzú, egyemeletes, kontyolt nyeregtetős épület, oromzatos közép- és oldalrizalitokkal, ívsoros főpárkánnyal és oromzatokkal. A vasút felőli oldalon öntöttvas oszlopokra, acélrácsos tartókra támaszkodó előtető. A pénztárcsarnok poroszsüveg boltozatú, az étteremben öntöttvas oszlopok.

Műemlék és ex-lege műemléki környezet

7. Czebe-ház /Kossuth-ház/ (és műemléki környezete)

Cím:	Kossuth utca 7-11.
Hrsz.:	178
Azonosító:	6029 (27745)
Törzsszám:	10115

A kórház udvarán, szabadon álló, téglalap alaprajzú, földszintes, részben alapincézett, kontyolt nyeregtetős épület, főhomlokzatának középső szakaszán dór oszlopos tornáccal. Hátsó homlokzatán nyeregtetős bővítményben pincelejárát. Egytraktusos, oldalfolyosós, síkfödémes helyiségekkel, néhány klasszicista nyílászáróval.

Műemlék és ex-lege műemléki környezet

8. Újváros Református templom (és műemléki környezete)

Cím: Szegedi Kiss István tér

Hrsz.: 2891

Azonosító: 6032 (27749)

Törzsszám: 10324

Háromhajós, keresztházas, bazilikális elrendezésű, tagolt tömegű, támpillérekkel erősített, nyerstégla homlokzatú templom, a D-i homlokzat előtt álló toronnyal. A főhajó és a keresztház poligonális záródású. A négyezet fölött, a gerincek metszéspontjában huszártorony. Boltozatokkal fedett terekkel, a hajóban és a keresztházakban karzatokkal (építész: Nagy Virgil). Berendezés: neogótikus, 19. század vége (Ruprich Károly).

Műemlék és ex-lege műemléki környezet

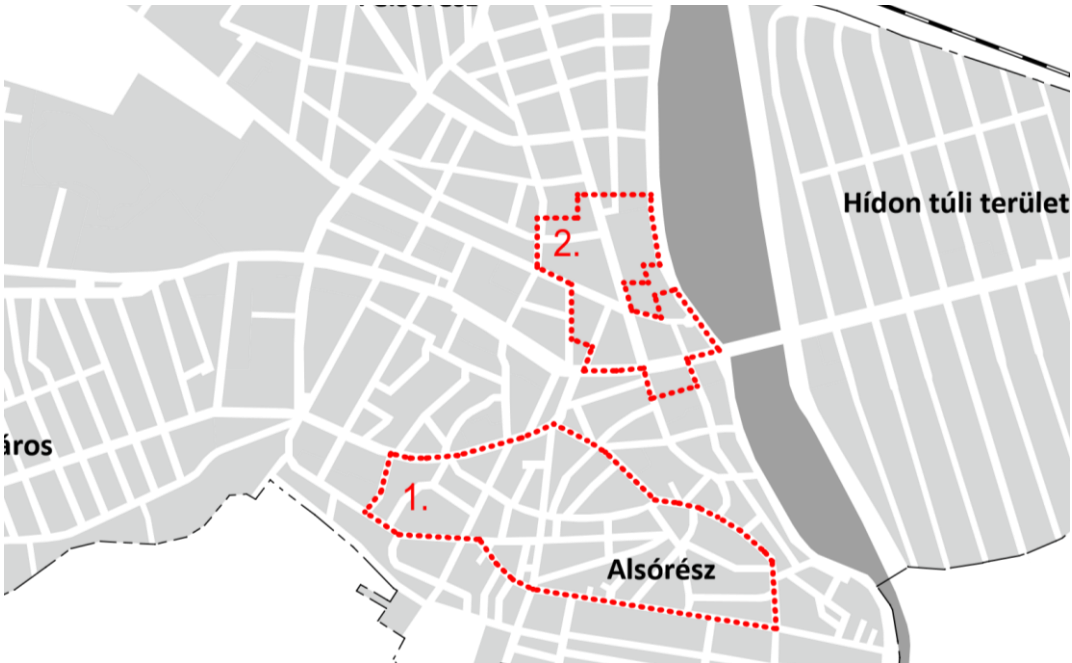
9. Református Főgimnázium-Szegedi Kis István Református Gimnázium- (és műemléki környezete)

Cím:	Kossuth utca 2.
Hrsz.:	171
Azonosító:	6028 (27744)
Törzsszám:	10455

Utcavonalon, szabadon álló, téglalap alaprajzú, egyemeletes, alápincézett épület, utcai homlokzatán hét tengelyes, udvari oldalán egy tengelyes középrizalittal. Középfolyosós alaprajzú, a folyosók dongaboltozatosak, a többi tér síkfödémes. Az utcára néző rizalitban az emeleten faburkolatos díszterem (építész: Kurcsák Gergely). Falpillérekkel tagolt, bábos korlátos, kétkarú lépcsőház, üvegablakokkal. 19. század végi ajtók. A Petőfi utcai telekhatáron eredetileg tornatermet, rajztermet, könyvtárat, igazgatói lakást magába foglaló szecessziós stílusú épület (építész: Benkó Károly). Belső tere átalakított. Orsófalas, vörös mészkő elemekből álló lépcsőház. nyílászárók. Az építkezés a Petőfi utcai épülettömbbel 1907-1910 között fejeződött be.

5.2 Helyi védelem

HT-1	Helyi értékvédelem - Területi védelem
<p>1. a Rákóczi u.-Virág u.- Fóti u. és Kiss János utcák által határolt, Alsóréssz eredeti halmazos szerkezetű terület (a településszerkezet megóvása tekintetében)</p>	
<p>Település szerkezeti szempontból egy igen sajátos képet mutat. Az egymással nem összefüggő településrészek sziget-szerű jellegéből fakadó, öntörvényű, befelé forduló szerkezeti fejlődése eredményezte az Alsórésszen található utcahálózatot. A városrész kialakulásának időszakában a telkek kerítetlenek lehettek a szabálytalanul álló házak közötti csapások, ösvények helyén rögzültek idővel a mai utcák. Jellemző a nagyobb teresedések hiánya, csak kisebb, igen hangulatos utca bővületek alakultak ki. A nagyméretű telektömböket zsákutcák tárták fel, ezek később fokozatosan át is törték a tömböket, újabb részekre osztva azokat. A zsákutcák szokatlanul nagy száma még ma is szembetűnő.</p>	
	

HT-2	Helyi értékvédelem - Területi védelem
	<p>2. Kossuth tér, Kálvin tér, Táncsics út, Kossuth út, Csokonai út, Stromfeld Aurél út, Dózsa György út, Rákóczi út, Garibaldi út, Pétery Károly út, József Attila út és a Hortobágy- Berettyó-főcsatorna töltése által határolt/történelmi városmagot /terület. (a település szerkezet és utcakép megóvása tekintetében)</p>
	<p>A Településközpont városrész Mezőtúr közvetlen belvárosát foglalja magába. A Berettyó-hídfő mentén kialakuló történelmi központot, a várost tengelyként átszelő mai Dózsa György út köti össze a többi városrészszel, valamint az utóbbi évtizedekben kialakult „új városközponttal” (Szabadság tér környéke). A város történelmi központja a Kossuth tér, az egykori piacok tere, mely szabályosan elrendezett épületeivel egyedülálló az alföldi kisvárosok főtere között. Mai arculatát a XVIII.-XIX század fordulóján nyerte el. Itt épültek fel az akkori idők korszerű új középületei, közintézményeinek székhelyei, melyek a kor építészetének előremutató épületei voltak. E történelmi belvárosi mag intézményi épületei szabadonálló beépítéssel, 8-12 m-es épületmagassággal épültek. Az épületek közül sok országos vagy helyi védelem alatt álló műemlék.</p>
	 <p>The map shows the urban layout of Mezőtúr. The 'Alsó rész' (lower part) is outlined in grey. A red dashed line labeled '1.' encloses a central area within the Alsó rész. Another red dashed line labeled '2.' encloses a smaller area further north, near the center of the city. To the right, the 'Hídon túli terület' (area across the bridge) is also shown in grey. The word 'város' (city) is partially visible on the left side of the map.</p>

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
1. Városháza	
Cím:	Kossuth tér 1.
Hrsz.:	1
Azonosító:	
	
<p>A város vezetősége az új városháza építésére építészeti tervpályázatot írt ki. Az építkezést 1927-ben kezdték meg, Spiegel Frigyes és Englert Károly budapesti építészek nyertes pályaműve alapján. A kivitelezés során felmerült módosítások terveit Bánlaky Géza és Sebestyén Árpád készítette. Az ünnepélyes átadásra bő egy év múlva került sor.</p> <p>A neobarokk stílusú épület a Kossuth tér keleti oldalát zárja le, hosszanti tömbje a Berettyóval párhuzamosan fut. A település fölé magasodó tornyából páratlanul szép kilátás nyílik a városra.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
2. Református Általános iskola	
Cím:	Kossuth tér 6.
Hrsz.:	4
Azonosító:	
	
<p>Az új református gimnázium megépülése után a tanulók létszáma fokozatosan emelkedett, szükségessé vált az új elemi népiskola építése is. A Református Általános Iskola 1899-ben épült eklektikus stílusban, Baumgarten Sándor budapesti építész tervei alapján. Az épület tömege a néhány évvel korábban épült Nemzeti Szálloda tömegéhez alkalmazkodva zárja a Kossuth tér észak-nyugati sarkát.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
3. Kaszinó	
Cím:	Kossuth út 6.
Hrsz.:	77
Azonosító:	
	
<p>A főtérrhez közel, az utcafront vonalától hátrébb húzva, az így kialakuló park mögött húzódik meg, mint egy kis „ékszerdoboz” az eklektikus stílusban épült kaszinó. Mezőtúron 1843-ban alakult meg városi polgárok kezdeményezésére az első Olvasó Egylet. A szabadságharc után 1861-ben az egylet újra alakult és folyamatosan működött, közel 90 évig. Tagjai állandó hely hiányában 1896-ban határozták el, hogy a honfoglalás ezredik évfordulójának emlékére új épületet építenek. Reppmann Gyula aradi építész tervei alapján Papp Dezső és Wágner Márton mezőtúri mesterek vezetésével alig fél év alatt építették fel a Központi Kaszinót. A város 1917-ben vásárolta meg az épületet a könyvtárával együtt. A háború után 1952 december elsején alakították meg a Helyőrségi Tiszti Klubot, mely a honvédség kezelésében katonai művelődési intézményként működött 1991-ig. Később az épület évekig használaton kívül volt, állaga erősen leromlott. 1998-ban került Mezőtúr város Önkormányzatának tulajdonába. A jelenleg magánkézben lévő, közelmúltban teljesen felújított épület szimmetriáját erősíti az utcai kerítés szélein elhelyezett két kapusülke.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
4. Nemzeti Szálloda	
Cím:	Kossuth tér 8.
Hrsz.:	6/1
Azonosító:	
	
<p>A kiegyezés utáni mezővárosi polgárság reprezentációs igényei teremtették meg a lehetőségét, új funkciójú, közösségi épületek megépítésének. Ilyen épületek egyike a Nemzeti Szálloda, melyet 1894-ben kezdett el építtetni a korra jellemző eklektikus stílusban, Kálmán Sándor túri kereskedő. Az épület méltóságos, zárt tömege, valamint harmonikus ablak kiosztása tökéletes térfalet képez a Kossuth tér nyugati oldalának lezárásához.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
5. Tűzoltó laktanya	
Cím:	Kossuth tér 2.
Hrsz.:	175
Azonosító:	
	
<p>A főter észak-keleti sarkán található az eklektikus stílusban épült hivatásos Városi Tűzoltóság épülete. A Mezőtúri Önkéntes Tűzoltóegylet 1886-ban alakult meg. A város vezetősége 1927-ben döntött úgy, hogy a régi, omladozó tűzoltó őrszoba és szertár helyett, Feckska László budapesti építész tervei alapján, új tűzoltólaktanyát épít. Az épület ünnepélyes átadására két év múlva 1929-ben került sor. Az épületet 1988-89-ben bővítették és felújították, ma is az ország egyik legszebb tűzoltólaktanyája.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
6. Városi Kórház volt Református Internátus	
Cím:	Kossuth út 7-11.
Hrsz.:	178
Azonosító:	
	
<p>Mezőtúri városi kórház. Eredetileg 1915-ben református diákokotthon számára épült Wagner Márton és József tervei alapján, eklektikus stílusban.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
7. Bazár	
Cím:	Kossuth tér 9.
Hrsz.:	4338
Azonosító:	
	
<p>A Kossuth tér déli oldalán álló, sárga, kétszintes épület alapkövét 1884 november elsején Bolvári Antal polgármester tette le és az eklektikus stílusú bérház, Mezőtúr első „monumentálisnak” mondható épülete nem egészen egy év alatt fel is épült. Párizsi mintára tervezték, ami akkor egyedülálló volt az országban. Az épületben helyet kapó tizenkét különböző típusú üzlet a keleti bazárok színes-egzotikus hangulatát volt hivatott érzékeltetni. A főbejárat fölött, a tetőt övező balusztrád sor közepén, barokkos kerettel körülvelt három részes oromzat emelkedik, fülkéjében a város ősi címerével. A kerek talpú címerpajzs ma is jól kivehető a természetes lilium motívuma. A kartussal, füzérrel körülvelt címerpajzs fölött oroszlánfej zárja le a fülke díszítményét. Az épület földszinti részén ma is üzletek működnek.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
8. Teleki Blanka Gimnázium	
Cím:	Dózsa György utca 17.
Hrsz.:	31
Azonosító:	
	
<p>Arányos és szép tégladíszzeivel a Dózsa György út meghatározó épülete az Alföld első felsőbb leányiskolája. A kor stílusirányzatába illeszkedő historizáló, neoreneszánsz jegyeket mutató épület Baumgartner Sándor és Herczeg Zsigmond műépítészek tervei alapján 1899. szeptemberében készült el. A város legrégebbi háromszintes középülete. Herczeg Zsigmond, Baumgarten Sándorral közösen, 1888-tól húsz év alatt a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából a nevelési és oktatási intézmények országos hálózatát alakította ki, tervezte meg. Munkáit egyrészt a késő reneszánsz építészet elmeit is felhasználó irányzat jellemezte. Ennek egyik példája a Mezőtúri felsőbb leányiskola épülete. Az épület tekintélyt parancsoló impozáns mivoltát éppúgy megőrizte, mint az eredeti díszített kovácsoltvas lépcsőkoriáit. 1922-ben a leánygimnázium Teleki Blanka nevet vette fel.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
9. volt Kereskedelmi Szakmunkásképző és SZKI épülete	
Cím:	Petőfi utca 5.
Hrsz.:	158
Azonosító:	
	
<p>A volt Kereskedelmi Szakmunkásképző és SZKI épülete eredetileg Ipartestületi székház volt. 1922-ben épült, eklektikus stílusban. A főhomlokzaton mezőtúri kerámia díszek találhatók.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
10. „Parókia épülete”	
Cím:	Kálvin tér 1.
Hrsz.:	10
Azonosító:	
	
<p>Épült: 1830-as években, klasszicista stílusban. Magán tulajdonban lévő polgári lakóház. A nyitott verandát dór oszlopok tartják</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem	
11. Dr. Soós-féle bérház		
	Cím:	Dózsa György utca 9.
	Hrsz.:	22
	Azonosító:	

Épült: 1860-as években, romantikus stílusban.

Érdekessége: földem szerkezet - gerendaföldem, lépcsője: öntött vas csigalépcső és galéria korlát.

Az utcai homlokzaton sajnos, egyáltalán nem lelhető fel a stílusra jellemző homlokzat díszek.

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
12. Posta palota	
Cím:	Kossuth tér 10.
Hrsz.:	4339
Azonosító:	
	
<p>Épült: 1930-1935 között, eklektikus stílusban. Tetőszerkezet: Vasbeton héjszerkezet, hódfarú cserép héjazattal.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
13. Dirmann-féle ház	
Cím:	Petőfi utca 45/a
Hrsz.:	108/1
Azonosító:	
	
<p>Épült: az 1910-es évek elején, eklektikus stílusban. Polgári sarokház, tégladíszes homlokzattal.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
14. Zsindelyes épülete	
Cím:	Szabadságtér 15.
Hrsz.:	103
Azonosító:	
	
<p>Épült: 1800-as évek elején, eredetileg klasszicista stílusban. 1970-es években teljesen átépítették, felújításra került. A Közelmúltban szintén rendbe hozták az épületet.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
15. Tanyasi kollégium	
Cím:	Kossuth tér 11.
Hrsz.:	4344
Azonosító:	
	
<p>Épült: 1800-as évek elején, eklektikus stílusban. A 60-as években az utcai nyílászárókat kicserélték un. „Tüzép” típusú ablakokra, így a homlokzat képe teljesen megváltozott. 1950 előtt szülőotthonként funkcionált.</p>	

H-1	Helyi értékvédelem - Egyedi védelem
16. Dr. Szapponos-féle ház	
	Cím: Dózsa György utca 15.
	Hrsz.: 28
	Azonosító:
	
<p>Épült: az 1900-as évek elején, eklektikus stílusban. A főhomlokzat klinker téglá díszítésű, tömeg és homlokzati megjelenése hozzá tartozik az utca és városképhez.</p>	

5.2.1 Helyi védelemre javasolt épületek

HJ	Helyi értékvédelemre javasolt - Egyedi védelem
	<ul style="list-style-type: none"> - a volt TIGÁZ körzetszerelőség épülete, Csokonai u. 5. hrsz. 159. - iker lakóépület, Fürdő u. 2-4. hrsz. 438. 439. - Rákóczi úti Általános Iskola, Rákóczi u. 40. hrsz.4835. - lakóépület és üzletek, Dózsa Gy. u. 8. hrsz. 4233. - Vigadó Étterem, Pétery K. u. 2. hrsz. 4337. - Társulati Székház, Kossuth u. 34. hrsz. 582. - lakóépület, Vörösmarty u. 9. hrsz. 537. - lakóépület, Kürt u. 35. hrsz. 615. - lakóépület, Rákóczi u. 19. hrsz. 4186. - Szent Borbála kápolna, Szolnoki úti temető hrsz. 2045/1. - lakóépület, Damjanich u. 7. hrsz. 449. - volt ÁFÉSZ Étterem, Rákóczi u. 3. hrsz. 4217. - lakóépület, Csokonai u. 7. hrsz. 450. - lakóépület-nádasház, Magyar u. 4. hrsz. 4106. - Tisztviselőház, Földvári u. 23. hrsz. 2366/3. - „Badár-ház”, Sugár u. 28. hrsz. 3826. - óvoda épülete, Rákóczi u. 28. hrsz. 4809. - a volt vágóhíd épülete, Vágóhíd u. 4. hrsz. 5513/1. - Vízügyi Igazgatóság székháza, Pétery K. u. 5. hrsz. 4242. - Peresi tájház (Peresi szivattyútelep épülete) - Szegedi Kiss István Református Gimnázium Petőfi úti épületcsoportja, Petőfi u. 1. hrsz. 173/1. - „Fazekas kocsmá” épülete, Fóti u. 125. - Evangélikus templom, Damjanich u. 41. hrsz. 498/2. - „Bachrach iskola”, Kossuth u. 61. hrsz. 624/1. - lakóépület, Táncsics M. u. 22. hrsz. 392. - sarok-lakóépület, Sugár u. 47. hrsz. 2972.

MEZŐTÚR
ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
I. ÁLTALÁNOS FEJEZET

Nyilatkozat

Alulírott mint az örökségvédelmi hatástanulmány általános fejezetének készítője kijelentem, hogy az általam készített munkarész a vonatkozó, 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet tartalmi követelményeinek megfelel, továbbá hogy a munkarész elkészítésére – a Korm. rendelet 84. § (2) bek. c) pontja értelmében – jogosultsággal rendelkezem.

Budapest, 2022. október hó

Horváth Gergely s.k.
okl. építészmérnök, vezető településtervező
Országos Tervezői Névjegyzék-szám: TT1 01-1120

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
II. RÉGÉSZETI FEJEZET

KÉSZÍTETTE:

Kelemen Angéla

Régész, Örökségvédelmi Szakértő
szakértői névjegyzékszám: 21-0486

SZOLNOK, 2022. SZEPTEMBER

e-mail: kelang@djm.hu

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány a Planner-T Kft. megbízásából készült. Az örökségvédelmi hatástanulmány készítését a településrendezési eljárás során *a kulturális örökség védelméről* szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv.) 85/A.§ (1-3) bekezdése írja elő. Továbbá jelen örökségvédelmi hatástanulmány *a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról* szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Kormányrendelet) 83-84. §-ban megfogalmazott tartalmi előírások figyelembe vételével készült.

TARTALOMJEGYZÉK

I.	Jogsabályok – Módszertani kérdések.....	73
1.1.	Az örökségvédelmi hatástanulmány készítésének jogi szabályozás	73
1.2.	A régészeti örökség védelmének szabályozása	73
1.3.	A rendeletben védetté nyilvánított, nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyek, az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek védelmének jogi szabályozása	76
II.	Örökségvédelmi vizsgálat.....	78
2.1.	A település történeti leírása 1711-ig	78
2.2.	A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással	79
2.2.1.	Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők	79
2.2.2.	A belterület különleges földrajzi-régészeti értékelhetősége.....	81
2.3.	A védett műemléki értékek települési értékleltára.....	81
2.3.1.	A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek	81
2.3.2.	Az országos építészeti örökség elemei	81
2.3.3.	A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek	81
2.4.	A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit	88
III.	A rendezés során tervezett változások hatáselemzése	89
3.1.	A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése	89
3.2.	A 3.1. pontban szereplő változások hatásai	91
3.3.	A régészeti örökségre	91
3.4.	A történeti településre, település- és tájszerkezetre	96
3.5.	A települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre	96
IV.	Összefoglalás.....	96

I. Jogsabályok – Módszertani kérdések

1.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány készítésének jogi szabályozás

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv.) 85/A. § (1) bekezdése szerint örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni. Nem kell örökségvédelmi hatástanulmányt készíteni, ha az Étv. 8. § (2) bekezdése szerinti véleményezési eljárásban az illetékes államigazgatási szerv véleménye szerint a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból nem érintett.

A Kötv. 85/A. § (2) bekezdése előírja, hogy az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési eszközöket.

A Kötv. 85/A. § (3) bekezdése szerint a hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készítését írhatja elő jogszabályban meghatározott esetekben.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Kormányrendelet) 84. § (1) bekezdésének megfelelően a települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről a településrendezési eszköz készíttetője köteles gondoskodni.

Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosultak köréről a Kormányrendelet 84. § (2) bekezdés rendelkezik.

A Kormányrendelet 84. § (2) a) pontja szerint az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosult az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarésze vonatkozásában a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerint régészeti területen szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértő.

Az örökségvédelmi hatástanulmány tartalmi követelményeit a Kormányrendelet 14. melléklete határozza meg.

A Kormányrendelet 84. § (2) b) pontja előírja, hogy a helyi építési szabályzat kidolgozása során a gyűjtőterületén érintett régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum, amely az újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület terepbejárását térítésmentesen, 60 feltárássra alkalmas nap alatt végzi el.

Mezőtúr vonatkozásában régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum a szolnoki Damjanich János Múzeum.

A településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII.15.) Korm. rendelet 61. § (2) pontja, valamint 10. melléklete alapján a Lechner Tudásközpont a nyilvántartott műemléki érték, műemlék, műemléki terület, nyilvántartott vagy védetté nyilvánított régészeti lelőhely és régészeti védőövezet, világörökségi terület és világörökségi várományos terület témakörében adatot szolgáltat.

1.2. A régészeti örökség védelmének szabályozása

A Kötv. 9. § és 10. § (1) bekezdése előírja, hogy a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni.

A Kötv. 7. § 23. pontjában foglaltak szerint nyilvántartott régészeti lelőhely a közhiteles nyilvántartásba vett, e törvény alapján általános védelem alatt álló régészeti lelőhely.

Ugyanakkor felhívom a figyelmet arra a tényre, hogy nem minden régészeti lelőhely nyilvántartott. Magyarország régészeti topográfiája nem teljes. A régészeti lelőhelyek közhiteles nyilvántartása nem egy statikus állapotot tükröz, a nyilvántartott lelőhelyek listája folyamatosan bővül. Jelen tanulmány az elkészítésének időpontjában ismert régészeti lelőhelyeket mutatja be.

A Kötv. 7. § 35. pontja szerint régészeti lelőhely a földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatóak.

A Kötv. 7. § 29. pontja szerint régészeti érdekű terület valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. A természet-földrajzilag valószínűsíthető, vízmentes kiemelkedések potenciális régészeti érdekű területként kezelendők.

A Kötv. 7. § 32. pontja szerint régészeti korú tárgy a bizonyítottan gyűjteményben fennmaradt, a kulturális javak körébe tartozó, 1711 előtt keletkezett tárgy.

A Kötv. 7. § 33. pontja szerint régészeti lelet a régészeti örökség érzékelt, felfedezett, feltárt – jellegénél fogva – ingó eleme, függetlenül attól, hogy eredeti helyéről, összefüggéseiből, állapotából elmozdult, elmozdították-e vagy sem. Nem minősülnek régészeti leletnek a régészeti korú tárgyak.

A Kötv. 19. § (1)-(3) bekezdése szerint a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket a földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyontermelését is jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni. A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el, a régészeti feltárások költségeit – a mentő feltárás, valamint a Kötv. 23/F. § (7) bekezdésében foglalt eset kivételével – a 10. § (1) bekezdésére figyelemmel annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált.

A Kötv. 22. § (1) bekezdése előírja, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén megelőző régészeti feltárást kell végezni.

A Kötv. 22. § (2) bekezdése szerint, a földmunkával járó beruházások előkészítése során előzetes régészeti dokumentáció készíthető, különösen a földterület-kiválasztáshoz és nyomvonal-kijelöléshez. Nem nagyberuházás esetén a beruházó az előzetes régészeti dokumentáció készítésével feltárással jogosult intézményt bízhat meg.

(2a) A földmunkával járó, nagyberuházásnak nem minősülő, új nyomvonalú, külterületi közútépítések előkészítése során a beruházó a régészeti érintettség felderítése érdekében a feltárással jogosult intézménnyel előzetes régészeti dokumentációt köteles készíttetni a kerékpárút kivételével.

(2b) A nagyberuházásnak nem minősülő, földmunkával járó beruházások előkészítése során az előzetes régészeti dokumentáció tartalmi elemeire a 23/C. § (2) és (5) bekezdésében, valamint a 23/D. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakat kell alkalmazni.

(3) A nyilvántartási adatok és - ha rendelkezésre áll - az előzetes régészeti dokumentáció adatai, valamint a beruházás régészeti örökségre gyakorolt hatása alapján a védettségi fokozat figyelembevételével a hatóság - jogszabályban meghatározottak szerint - a megelőző feltárás keretében

a) régészeti megfigyelést ír elő, ha

aa) a tervezett tevékenység nem vagy csak csekély mértékben érinti a nyilvántartott régészeti

lelőhelyet és a régészeti örökség elemeit,

ab) a régészeti örökség elemeinek előfordulása szórványos,

ac) a beruházással kapcsolatos földmunka mélysége nem éri el a régészeti örökség elemeinek jelentkezési szintjét,

ad) a nyilvántartott régészeti lelőhely beruházással érintett területét korábban földmunkával bolygatták, vagy

ae) a beruházás műszaki jellege miatt a régészeti feladatellátás más módon nem végezhető el,

b) próbafeltárást ír elő - jogszabályban meghatározott kivételekkel -, ha

ba) előzetes régészeti dokumentáció nem áll rendelkezésre, vagy annak készítéséhez jogszabályban meghatározottak szerint nem végeztek próbafeltárást,

bb) földkiemeléssel nem járó alapozási technikával tervezett beruházás valósul meg,

bc)a nyilvántartott régészeti lelőhely jellege, intenzitása, térbeli kiterjedése vagy rétegsora nem ismert,

c) teljes felületű feltárást ír elő, ha

ca) a beruházással érintett lelőhely vagy lelőhelyrész hazánk múltjának kiemelkedő fontosságú forrása,

cb) a beruházás történeti városmag területén valósul meg,

d) teljes felületű feltárást írhat elő, ha a feltárást a tudományos ismereteket várhatóan jelentős új eredményekkel gazdagítja.

(4) A hatóság a (3) bekezdés a-d) pontjában meghatározott régészeti feladatokat a lelőhely különböző részei vonatkozásában eltérően is meghatározhatja.

A Kötv. a beruházások tekintetében megkülönböztet ún. nagyberuházásokat.

A Kötv. 7. § 20. a) pontja alapján nagyberuházás: az alábbi, földmunkával járó beavatkozás, fejlesztés, beruházás:

- a bruttó 500 millió forintos értékhatárt meghaladó teljes bekerülési költségű beruházás,
- a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt beruházás,
- a védmű-, töltés- és a 2500 hektár alapterületet meghaladó árapasztó- vagy árapasztó tározó-építés, vagy
- azon közérdekű célú beruházás, amelynek megvalósítása érdekében a kisajátításról szóló törvény szerint kisajátítást végeztek.

A Kötv. 23/C. § (1) bekezdése előírja, hogy nagyberuházás megvalósítása esetén előzetes régészeti dokumentációt (ERD) kell készíteni.

A Kötv. 23/G. § (1) bekezdése előírja, hogy az olyan nagyberuházás esetén,

a) amellyel összefüggő közigazgatási hatósági ügyeket a Kormány rendeletében nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánított,

b) amelyet törvény vagy kormányrendelet kiemelten közérdekű beruházássá, vagy amelyet kormányrendelet nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű közlekedési infrastruktúra-beruházássá nyilvánított,

c) amely a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt,

d) ami az energiahordozók szállításához, energiaellátás biztosításához szükséges, vagy

e) amely bányászati tevékenység végzésével jár [a továbbiakban az a)–e) pont alattiak együtt: kiemelt nagyberuházás]

a régészeti feladatellátásra – beleértve az előzetes régészeti dokumentáció készítését –, a megelőző feltárásra vonatkozó, valamint a 23/B–23/F. §-ban meghatározott rendelkezéseket ezen alcímben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

(2) A kiemelt nagyberuházás esetén a jogszabályban kijelölt örökségvédelmi szerv gondoskodik

a) a megelőző feltárás, valamint

b) a kivitelezés során ellátandó régészeti megfigyelés és szükség esetén régészeti bontómunka elvégzéséről, és e feladatokra vonatkozó szerződést a beruházóval a 22. § (11) bekezdésében meghatározott 15 napos határidőn belül megkötöti.

A beruházással kapcsolatos régészeti feladatok tekintetében az örökségvédelmi szakhatóság állásfoglalása a mérvadó.

A Kormányrendelet 3. §. a) pontja alapján örökségvédelmi hatóságként (a továbbiakban: hatóság) megyei illetékességi területtel– a c) és d) pontban meghatározott feladatok kivételével – a fővárosi és megyei kormányhivatalt jelöli ki.

Mezőtúr esetében a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztálya Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztálya (5000 Szolnok Ady Endre út 9.) az eljáró örökségvédelmi hatóság

Fontos tudnivaló: A terepbejárással, próbaásatással vagy régészeti megfigyeléssel, valamint az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésével nem zárulnak le okvetlenül a régészeti tennivalók. E munkák a felderítést célozzák, azok eredményétől függően további régészeti kutatásokra, azaz megelőző feltárásra is szükség lehet.

1.3. A rendeletben védetté nyilvánított, nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyek, az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek védelmének jogi szabályozása

A Kormányrendelet 21. § (3) bekezdése előírja, hogy a földmunkával járó beruházással el kell kerülni

a) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyet,

b) a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyet (halmok, településdombok, temetkezési helyek, földvárak) és

c) az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emléket.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban: Tvtv) 23. §. (2) bekezdése előírja, hogy e törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, **kunhalom, földvár.**

A Tvtv 23. § f) pontja szerint a kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak.

A Tvtv 23. § g) pontja szerint a földvár olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszínalaktani, illetve tájképi értéket képvisel.

Az egységes területalapú támogatások és egyes vidékfejlesztési támogatások igényléséhez teljesítendő „Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot” fenntartásához szükséges

feltételrendszer, valamint az állatok állategységre való átváltási arányának meghatározásáról szóló 50/2008. (IV. 24.) FVM rendelet 1. melléklet 7.1. pontja előírja, hogy a **MePAR-ban (mezőgazdasági parcellaazonosító rendszer) rögzített védett tájképi elemek megőrzése kötelező. Kunhalom, valamint a fa- és bokorcsoport területén gyep felszínborítás helyreállítása érdekében történő előkészítő beavatkozások kivételével bármilyen mezőgazdasági talajmunka végzése tilos.**

II. Örökségvédelmi vizsgálat

2.1. A település történeti leírása 1711-ig

Az írott források megjelenése előtt a régészeti leletek típusa, előfordulási sűrűsége azok, amik képet adhatnak egy település történeti korok előtti településtörténetéről. A város területén eddig szisztematikus régészeti kutatás, régészeti topográfiai munka nem folyt, ugyanakkor több beruházáshoz köthető örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez végzett terepbejárások során bizonyos részterületeit a településnek sikerült régészetileg feltérképezni. Ennek alapján megállapítható, hogy Mezőtúr város mostani közigazgatási területe már az újkőkortól lakott volt egészen a késő középkor-kora újkor időszakáig.

Az írott források megjelenésével már árnyaltabb képet kaphatunk. A XIII. században a magát Ond törzsétől származtató Bár-Kalán nemzetség birtokolta a területet, akik 1266-ban a Nyulak szigetén élő apácákra hagyományozták a birtokot. 1324-ben Túrt az egri püspökség jószágai között találjuk. Túr ebben a században jelentős lehetett, mert I. Lajos többször is megfordult itt és oklevelet is bocsájtott ki itteni keltezéssel. Úgy tűnik, hogy az ekkor már feudalizálódó kunok szegényebb rétege saját nemzetségfőinek hatalmaskodása miatt Túron magyar birtokosnál keresett védelmet.

1387-ben Zsigmond király több tiszamenti faluval együtt Túrt Brankovics Györgynek adta cserébe a délvidéki, töröktől fenyegetett várakért. Miután Brankovics a törökhöz pártolt, megfosztották birtokaitól. Így került 1450-ben Hunyadi János birtokába, aki hadiköltség fejében lefoglalta magának, így Túr és Varsány a hatalmas Hunyadi birtok része lett.

1461-ben Mátyás Túrt és Varsányt 7000 aranyforintért Szilágyi Mihály özvegyének, Báthory Margitnak zálogosította el. Ez az az időszak, amikor az 1422-től már oppidumnak nevezett Túr két részre szakadt, és kialakult az eltérő birtokjog miatt Alsó- és Felsőváros. Szilágyi Mihály özvegye az alósvárosban, a Kállayak a felső részben voltak birtokosok. A Kállayak 1464-ben szerezték meg a végleges birtokjogukat a török háborúban tanúsított hadi érdemeikért.

1469-ben Mezőtúr és Varsány együtt kapta meg azokat a jogokat, amelyeket a kolbász-széki kunok is élveztek már régóta. Így Mezőtúr valójában kun jogú, de nem Kunság székeihez tartozó mezőváros lett.

1514-ben Túr lakosságának egy része az itt átvonuló Dózsa Györgyhez csatlakozott.

1552-ben Szolnok eleste után Mezőtúr végleg török kézre jutott, szultáni khász-város lett, sőt 1595-ben külön túri náhijét is alakítottak. Mezőtúr erős városi jellegéről tanúskodik khász várossá emelése, nagyszámú védlevele és török közigazgatási központtá tétele.

Mezőtúr egyre növekvő városi jogaihoz hozzájárult az is, hogy Kálmáncsehi Sánta Márton, majd Szegedi Kiss István prédikálása folytán lakosai áttértek a protestáns hitre. A város első ismert református lelképásztora az 156-1578 között itt szolgált, wittenbergi egyetemet is megjárta Clypeator János volt. Ettől kezdve a mezőtúri protestáns lelkészek neveit szinte megszakítás nélkül ismerjük. S ez bizonyíték a mellett, hogy a település folyamatosan fennállt.

A török hódoltság időszakában és utána a város számos pusztát szerzett meg vásárlás, vagy zálogbirtokba vétel útján. De ezen kívül egyének is szereztek birtokokat az elpusztult falvak helyén. Ezen a jogon került később Mezőtúrhoz Túrpásztó, Pusztapó, Bánrév, és Gabonás.

Az Alsó városrészen a XVII. században meglehetősen nagy volt a birtokmozgás. I Rákóczi György fejedelem felesége Lorántffy Zsuzsanna több kisebb birtokrészt összevásárolt, így néhány kisebb nemest nem számítva összefüggő birtoktestet alakított ki az alsóvárosi részen. Így vált a XVII. század végére a város Alsó része Rákóczi-birtokká, s osztozott a későbbi vezérlő fejedelem a város birtokában a Kállayakkal. A szabadságharc bukása után a fejedelem birtokrészét a kincstár elkobozta és városnak ezt a negyed részét az Aranyosmaróton lakó Paluska György szerezte meg.

2.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással

2.2.1. Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők

A minél teljesebb településrégészeti rekonstrukció azért kulcsfontosságú, mert az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének éppúgy célja a leletek - lelőhelyek megmentése, védelme, mint a beruházások elősegítése azzal, hogy felhívja a figyelmet a lelőhelyekre, a feltárásukkal járó költségekre a feltárások időtartamára, a feltétlenül kikerülendő, szigorúan védett helyekre, hogy — lehetőség szerint — csak elvétele fordulhasson elő, hogy a már folyó kivitelezési munkálatokat kelljen hosszú hónapokra felfüggeszteni a nem várt leletek előkerülése miatt.

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének célja a lelőhelyek részletes ismertetése abból a célból, hogy a településrendezési koncepcióban, illetve tervekben szereplő módosításoknak, fejlesztéseknek a hatása a régészeti örökség egyes elemeire nézve felmérhető legyen, s ezáltal a beruházó számára tájékoztatásul szolgáljon a rá váró kötelezettségekről.

A város területe 289,7 km². Mezőtúr Jász-Nagykun-Szolnok megye keleti részén, a Tiszántúlon található. A várost keresztezi a Hortobágy-Berettyó csatorna. Szomszédai: észak felől Örményes, északkelet felől Túrkeve, kelet felől Gyomaendrőd, dél felől Szarvas, délnyugat felől Békésszentandrás és Mesterszállás, nyugat felől Mezőhék, északnyugat felől pedig Képtó.

Természetföldrajzi képét a Hortobágy-Berettyó és a Körös folyók határozzák meg mai is, de régmúltban még inkább. Számatalan holtág meanderei emlékeztetnek arra hogyan kanyarogták be a vidéket a lassú folyók, ezzel alakítva ki megtelepedésre alkalmas magaspartokat és vízjárta területeket.

Régészeti kutatottságára sajátos kettősség a jellemző. Részletes topográfiai adatokkal nem rendelkezünk, módszeres, a teljes közigazgatási határra kiterjedő terepbejárás Mezőtúron nem történt. Ennek ellenére sokat tudunk a terület múltjáról. Számos nagyobb volumenű feltárás bizonyítja ezt: pl. néhány nyomvonalas létesítmény (gázvezeték) fektetéssel összefüggő terepbejárás, és ásatás.

A település közigazgatási területéről viszonylag nagyszámú nyilvántartott régészeti lelőhely, pontosan 53 került be a Lechner Tudásközpont által üzemeltetett közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba. (Részletezve a 2.3.3. pont alatt.) Ugyanakkor ez a szám nem tükrözi a település területére eső összes régészeti lelőhely számát, mivel a település teljes területén eddig szisztematikus régészeti topográfiai kutatás, terepbejárás nem történt. Ugyanakkor számos helyszín tekinthető ún. régészeti érdekű területnek, ahol vélelmezhető régészeti jelenségek előfordulása. Az egykori erek mentén, a partokon a múltbéli népességek megtelepedésének nyomai feltételezhetőek az adott korszak klimatikus és gazdálkodási körülményeinek a figyelembe vételével. A település határain belül található több halom mutathatja a legkorábbi megtelepedést, mivel ezek jellemzően a késő rézkor idején lettek emelve.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek jegyzéke:

sorszám	azonosító	település	név
1	25500	Mezőtúr	Újváros
2	25502	Mezőtúr	Csugar
3	25551	Mezőtúr	Bánom-kerti-téglagyár agyagbányája
4	25552	Mezőtúr	Berettyó-parti-füzes
5	31649	Mezőtúr	Ötöles út I.
6	31650	Mezőtúr	Felsőrészi-dűlő I.

7	31651	Mezőtúr	Felsőrészi-dűlő II.
8	31652	Mezőtúr	Ökrös-dűlő I.
9	31653	Mezőtúr	Ökrös-dűlő II.
10	31654	Mezőtúr	Ötöles út II.
11	31655	Mezőtúr	Pusztacsejte
12	31656	Mezőtúr	4201. számú út
13	31657	Mezőtúr	Szandazugi-csatorna
14	31660	Mezőtúr	Alsórészi-halom
15	31661	Mezőtúr	Átaleső-halom
16	31662	Mezőtúr	Bári-halom
17	31663	Mezőtúr	Bence-halom
18	31664	Mezőtúr	Duca-halom
19	31665	Mezőtúr	Gyilkos-halom
20	31666	Mezőtúr	Kengyel-halom
21	31667	Mezőtúr	Leski-halom
22	31668	Mezőtúr	Pap-halom
23	31669	Mezőtúr	Peresi-halom
24	31670	Mezőtúr	Törő-halom
25	31671	Mezőtúr	Vasadi-halom
26	31529	Mezőtúr	Lótér
27	36955	Mezőtúr	Varjas-halom
28	36956	Mezőtúr	Korhány-halom
29	41986	Mezőtúr	Csorda-járás 1.
30	41988	Mezőtúr	Csorda-járás 2.
31	41990	Mezőtúr	Nagy-Halom-dűlő
32	41991	Mezőtúr	Danca környéke 1.
33	41992	Mezőtúr	Danca környéke 2.
34	59374	Mezőtúr	Peresi-híd
35	59375	Mezőtúr	Bogárzó I.
36	59376	Mezőtúr	Bogárzó II.
37	66128	Mezőtúr	Mezőtúr 1. (gázvezeték)
38	66130	Mezőtúr	Mezőtúr 3. (gázvezeték)
39	72795	Mezőtúr	Sós-tanya, Szandazug
40	78723	Mezőtúr	Akasztó-ér partja (1. lelőhely)
41	80359	Mezőtúr	Szakács- tanya
42	80653	Mezőtúr	Méher- zug
43	87385	Mezőtúr	Száraz-ér köze
44	87387	Mezőtúr	Szőcs-tanya környéke
45	87389	Mezőtúr	Marazd-ér Ny-i partja
46	87523	Mezőtúr	Szőlő-sziget
47	89659	Mezőtúr	Akasztó-halmi-dűlő

48	89661	Mezőtúr	Endródi gázüzemtől Ny-ra
49	93567	Mezőtúr	Gyilkos-dűlő
50	94885	Mezőtúr	Csala-tanya
51	97417	Mezőtúr	Akasztó
52	97419	Mezőtúr	Bocskoros
53	97939	Mezőtúr	Lütyő-kerti rizsföld

2.2.2. A belterület különleges földrajzi-régészeti értékelhetősége

E tanulmányok célkitűzését figyelembe véve, a belterület, azaz jelen esetben maga a város, speciális vagy még inkább, ellentmondásos területnek tekinthető. Minden település, így Mezőtúr is, előreláthatólag a legtöbb fejlesztést, beruházást a belterületen kívánja megvalósítani. Itt épülnek a házak, üzletek, létesülnek parkok, szabadidő központok, turizmust szolgáló változtatások stb.— minden, mely a lakosság érdekeit szolgálja. A település központja, majd a köré csoportosuló épületek sora, az alapító ősök bölcsességének köszönhetően, az esetek többségében, a földrajzilag legoptimálisabb területet foglalja el. Feltételezhetjük tehát, hogy a mai településen, az álló házak alatt-között őskori, ókori, népvándorlás kori, középkori lelőhelyek bújnak meg, melyeket éppen a beépítettség miatt nem tud a régész feltérképezni, s csak földmunka során véletlenül kerülhetnek felszínre. Mindezek folytán az a furcsa helyzet áll elő, hogy a múzeumi nyilvántartások alapján éppen a letelepedésre mindenkor legalkalmasabb terület tűnik régészetileg ritkán lakott övezetnek. A valóságban azonban a belterületen minden “kapavágásnál” számítani kell leletek előkerülésére, ezért itt fokozott figyelem szükséges.

1. lelőhely: Mezőtúr-Újváros (LNYA¹: 25500):

A belterület K-i határán az Öreg-Berettyó É-i partján található a lelőhely, ahonnan a mezőtúri honismereti szakkör vezetőjének közreműködésével kerültek újkőkori, rézkori, bronzkori és vaskori szkíta leletek a szolnoki múzeumba az 1960-as évek első felében. Ugyanitt földmunka során hamvasztásos temető is előkerült.²

3. lelőhely: Mezőtúr-Bánom-kerti-téglagyár agyagbányája (LNYA: 25551):

A város DNY-i nyúlványánál, belterület-külterület határán a Bánomkerti Téglagyár agyagbányájában késő bronzkori megtelepedésre utaló leletek kerültek elő.³

2.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára

Nem része a régészeti munkarésznek.

2.3.1. A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek

A településen jelenleg világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket nincsenek nyilvántartva.

2.3.2. Az országos építészeti örökség elemei

Nem része a régészeti munkarésznek.

2.3.3. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A nyilvántartott lelőhelyek Mezőtúron a beruházóra háruló kötelezettségek szempontjából két kategóriába sorolhatók.

¹ A Lechner Tudásközpont lelőhely nyilvántartási azonosító száma

² DJM Rég. Ad. 36(B)-68.

³ DJM Rég.Ad. 76-68.

2.3.3.1. A feltétlenül kikerülendő lelőhelyek

- **halmok (temetkezési helyek):** A halmok az ásatási eredmények alapján a rézkorban Kelet-Európa sztyepp-vidékéről területünkre érkezett (Kr. e. 3500 – 3000 táján) népesség síremlékei, melyeket a későbbi korokban, elsősorban a középkorban előszeretettel használtak megtelepedésre, templomépítésre, utólagos temetkezésre – akár a kunok idejében is. (Innen származik népi elnevezésük, a kunhalom is.) Az Alföld síkságából látványosan kiemelkedő, rendszerint kör alapú, meredek lejtőjű, különböző magasságú, jelentős régészeti és tájképi értéket képviselő halmok bolygatása, elhordása, alakjuk megváltoztatása törvényileg tilos és feltétlenül elkerülendő.

14. lelőhely: Mezőtúr-Alsórészi-halom (LNYA: 31660):

A várostól D-re, kb. 5 km-re, a Hortobágy-Berettyó-főcsatornától Ny-ra, a Holt-Körös egyik kanyarjától É-ra szakirodalmi forrásaink halomról szólnak. A térképen azonban nem látszik a halom, talán elhordták. Ennek ellenére feltétlenül kikerülendő a helye is, mert valószínűleg az eredeti rézkori temetkezés még a felszín alatt nyugszik.⁴

15. lelőhely: Mezőtúr-Átaleső-halom (LNYA: 31661):

A várostól D-re kb. 4 km-re, a Mezőtúr-Szarvas műút Ny-i oldalán irodalmi forrásaink halomról szólnak. A térképen azonban nem látszik halom. Valószínűleg elhordták az út, valamint a közeli csatorna töltésének építéskor. Ennek ellenére feltétlenül kikerülendő a helye is, mert valószínűleg az eredeti rézkori temetkezés még a felszín alatt nyugszik.⁵

16. lelőhely: Mezőtúr-Bári-halom (LNYA: 31662):

A várostól D-re kb. 7-8 km-re, a Holt-Körös kanyarjai által közrevett területen, a Túrtói-Holt-Körös meanderének belső partján magasodik a halom. Feltétlenül kikerülendő rézkori temetkezés hely, ún. kurgán.⁶

17. lelőhely: Mezőtúr-Bence-halom (LNYA: 31663):

A várostól D-re kb. 11 km-re, a Mezőtúr-Szarvas műút Ny-i csatornák találkozásánál magasodik a halom. Feltétlenül kikerülendő eredeti rézkori temetkezés hely, ún. kurgán.⁷

18. lelőhely: Mezőtúr-Duca-halom (LNYA: 31664):

A várostól messze DNY-ra, a Mezőtúri ÁG. pusztabánrévei üzemétől Ny-ra. Valószínűleg az egykori rizsföldek csatornáinak találkozásánál magasodik a halom. Feltétlenül kikerülendő rézkori temetkezés hely, ún. kurgán.⁸

19. lelőhely: Mezőtúr-Gyilkos-halom (LNYA: 31665):

A várostól messze DNY-ra, a három település (Mezőtúr-Mesterszállás-Mezőhék) határszögletében magasodik a halom. Feltétlenül kikerülendő rézkori temetkezés hely, ún. kurgán.⁹

20. lelőhely: Mezőtúr-Kengyel-halom (LNYA: 31666):

A várostól ÉK-re, a Szanda-zugi-csatorna kanyarjának külső partján volt eredetileg a halom. Ma — a térkép szerint — digógödör van a helyén; eszerint teljesen elhordták, sőt helyét kimélyítették. Régészeti szempontból tehát sajnos alig van tennivaló, földmunka esetén

⁴ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi, 1988. Zounuk 3 349-410.

⁵ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi, 1988. Zounuk 3 349-410.

⁶ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi, 1988. Zounuk 3 349-410.

⁷ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi, 1988. Zounuk 3 349-410.

⁸ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi, 1988. Zounuk 3 349-410.

⁹ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi, 1988. Zounuk 3 349-410.

azonban mindenképpen próbaásatás vagy szakfelügyelet javasolt, mert csekély remény még van arra, hogy a mélyben az eredeti rézkori temetkezés megtalálható.¹⁰

21. lelőhely: Mezőtúr-Leski-halom (LNYA: 31667):

A várostól messze D-re, közel a szarvasi határhoz, a város Túlakörösön-dűlő nevű részén, a Leski-halmi földút mentén található az ovális alapú halom. Feltétlenül kikerülendő rézkori temetkezés hely, ún. kurgán.¹¹

23. lelőhely: Mezőtúr-Peresi-halom (LNYA: 31669):

A várostól D-re, a Hármaskörös D-i partján a Peres nevű határrészen található a halom, mely a Körös-szabályozások következtében felhalmozott, mintegy 3 km hosszú földdepóniával szinte teljesen összeolvadt, jellegét elveszítette. Mindazonáltal feltétlenül kikerülendő, mivel a rézkori temetkezés(ek) éppen a mesterséges földtakarónak köszönhetően bizonyára érintetlenül megmarad(tak).¹²

25. lelőhely: Mezőtúr-Vasadi-halom (LNYA: 31671):

A várostól messze DNY-ra, közel a mezőhéki és mesterszállási határhoz, a Héki-csatorna kanyarjának külső, DK-i partján magasodik a halom. Feltétlenül kikerülendő rézkori temetkezés hely, ún. kurgán.¹³

27. lelőhely: Mezőtúr –Varjas-halom (LNYA: 36955):

A várostól É-ra, a Holt-Berettyó és a Mezőtúr-Túrkeve műút által bezárt szögletben (Álomzug) található az alacsony környezetéből kiemelkedő halom. Feltétlenül kikerülendő rézkori temetkezés hely. ún. kurgán.¹⁴

28. lelőhely: Mezőtúr-Korhány-halom (LNYA: 36956):

A várostól messze DNY-ra, közel a mesterszállási határhoz, alacsony fekvésű lapos térség közepén található a halom. Feltétlenül kikerülendő rézkori temetkezés hely, ún. kurgán.¹⁵

a. **településdomb (tell-telep):** a héber eredetű szó, mint régészeti szakkifejezés régi városokat rejtő törmelékhalmot, településdombot jelöl. Ilyen dombok az egyébként sík vidéken hosszú idő, sokszor több ezer év alatt keletkeztek egy-egy város építéstörténete kapcsán. Az ilyen városokban a régi épületek bontásakor a törmeléket – többnyire vályog vagy égetetlen agyagtégla– nem hordták el, hanem elegyengették, s ennek a tetején építették fel az új épületeket. Több ezer év alatt a város lakószintje akár több tucat méterrel is kiemelkedhetett a környezetéből, ami a kényelmes romeltakarítás mellett a város védelmét is megkönnyítette, mintegy mesterséges fellegvárrá képezve azt.

22. lelőhely: Mezőtúr - Pap-halom (LNYA: 31668):

A várostól messze D-re, a Holt-Berettyó egyik ágából kialakított XIII. sz. csatorna kanyarjának belső szögletében ovális alapú halom. A térképen a nevét nem tüntették fel. A feljegyzések szerint a felszínét sok csont és edénytöredék borítja. Valószínűleg őskori településalom (tell), feltétlenül kikerülendő.

¹⁰ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai, 1988. Zounuk 3 349-410.

¹¹ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai, 1988. Zounuk 3 349-410.

¹² Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai, 1988. Zounuk 3 349-410.

¹³ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai, 1988. Zounuk 3 349-410.

¹⁴ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai, 1988. Zounuk 3 349-410.

¹⁵ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai, 1988. Zounuk 3 349-410.

24. lelőhely: Mezőtúr - Törő-halom (LNYA: 31670):

A várostól messze DNY-ra, a Város-tanya-környéke nevű határrészen a Mezőtúri (VIII.)-összekötő csatornától D-re található a halom; egy egyenes vonalú csatorna — dicséretes megoldásként - félkörívben kikerüli. A felszínén illetéktelen bolygatás-nyomok. A rajta lévő cseréptörmelék miatt nem biztos. hogy kurgán, inkább őskori településhalom (tell). Mindkét esetben feltétlenül kikerülendő.¹⁶

2.3.3.2. Megelőző feltárássra kötelezett régészeti lelőhelyek**1. lelőhely: Mezőtúr-Újváros (LNYA¹⁷: 25500):**

A belterület K-i határán az Öreg-Berettyó É-i partján található a lelőhely, ahonnan a mezőtúri honismereti szakkör vezetőjének közreműködésével kerültek újkőkori, rézkori, bronzkori és vaskori szkíta leletek a szolnoki múzeumba az 1960-as évek első felében. Ugyanitt földmunka során hamvasztásos temető is előkerült.¹⁸

2. lelőhely: Mezőtúr-Csugar (LNYA: 25502):

Mezőtúrtól ÉNY-ra kb. 7-km-re, a Törökszentmiklóásra vezető műúttól DK-re. mintegy 800 m-re 1961-ben leletmentést végzett Csalog Zsolt a Mezőtúri Múzeum Barátok Köre segítségével. Árpád-kori falu és templom körüli temető részlete került elő. A lelőhely intenzitása miatt ezen a területen beruházás nem javasolt.¹⁹

3. lelőhely: Mezőtúr-Bánom-kerti-téglagyár agyagbányája (LNYA: 25551):

A város DNY-i nyúlványánál, belterület-külterület határán a Bánomkerti Téglagyár agyagbányájában késő bronzkori megtelepedésre utaló leletek kerültek elő.²⁰

4. lelőhely: Mezőtúr-Berettyó-parti-füzes (LNYA: 25552):

A várostól ÉK-re, kb. 1,5 km-re, a Hortobágy-Berettyó-főcsatorna Ny-i partján, a gáton belüli hullámtérben dombhat emelkedik ki, melyen 1961-ben földmunka során újkőkori leletek kerültek elő.²¹

5. lelőhely: Mezőtúr-Ötöles út I. (LNYA: 31649):

A várostól messze DK-re, a Holt-Körös kanyarját Ny-ról körülvevő dombvonulatok egyikén található a lelőhely, ahol a felszíni leletek újkőkori (Körös és AVK) és római kori szarmata településre utalnak.²²

6. lelőhely: Mezőtúr-Felsőrészi-dűlő I. (LNYA: 31650):

A várostól messze DK-re, a Holt-Körös kanyarját Ny-ról körülvevő dombvonulatok egyikén található a lelőhely, ahol a felszíni leletek újkőkori (AVK) és római kori szarmata településre utalnak.²³

7. lelőhely: Mezőtúr-Felsőrészi-dűlő II. (LNYA: 31651):

A várostól messze DK-re. a Holt-Körös kanyarját Ny-ról körülvevő dombvonulatok egyikén található a lelőhely, ahol a felszíni leletek korai újkőkori (Szatmári csoport) településre utalnak.²⁴

¹⁶ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai, 1988. Zounek 3 349-410.

¹⁷ A Lechner Tudásközpont lelőhely nyilvántartási azonosító száma

¹⁸ DJM Rég. Ad. 36(B)-68.

¹⁹ DJM Rég.Ad. 39-68., DJM Rég.Ad. 58-68., DJM Rég.Ad.63-68., DJM Rég.Ad. 64-68.

²⁰ DJM Rég.Ad. 76-68.

²¹ DJM Rég.Ad. 76-68.

²² DJM Rég.Ad. 1217-2002.

²³ DJM Rég.Ad. 1217-2002.

²⁴ DJM Rég.Ad. 1217-2002.

8. lelőhely: Mezőtúr-Ökrös-dűlő I. (LNYA: 31652):

A várostól messze DK-re, a Holt-Körös kanyarját Ny-ról körülvevő dombvonulatok egyikén található a lelőhely, ahol a felszíni leletek korai újkőkori, római kori szarmata és Árpád-kori településre utalnak.²⁵

9. lelőhely: Mezőtúr-Ökrös-dűlő II. (LNYA: 31653):

A várostól messze DK-re, a Holt-Körös kanyarját Ny-ról körülvevő dombvonulatok egyikén található a lelőhely, ahol a felszíni leletek korai újkőkori és Árpád-kori településre utalnak.²⁶

10. lelőhely: Mezőtúr-Ötöles út II. (LNYA: 31654):

A várostól messze DK-re, a Holt-Körös kanyarját Ny-ról körülvevő dombvonulatok egyikén található a lelőhely, ahol a felszíni leletek korai újkőkori (szatmári csoport, szakálhádi csoport) és római kori szarmata településre utalnak.²⁷

11. lelőhely: Mezőtúr-Pusztacsejte (LNYA: 31655):

A várostól messze K-re, a Mezőtúr-Endrőd műutat É-D-i irányban keresztező Simai-csatorna Ny-i partján található a lelőhely, ahol 1959-ben leletmentés során ismeretlen korú lovas temetkezés került elő. A lelőhely nagy része még a felszín alatt rejlik.²⁸

12. lelőhely: Mezőtúr-4201. számú út (LNYA: 31656):

A várostól K-re, kb. 6 km-re, a Mezőtúr-Endrőd műút É-i oldalán található lelőhelyen neolitikus és római kori szarmata településre utaló leletek kerültek elő.²⁹

13. lelőhely: Mezőtúr-Szandazugi-csatorna (LNYA: 31657):

A várostól K-re, az endrődi határt jelentő Szanda-zugi-főcsatorna Ny-i partján található lelőhelyen neolitikus (Körös-kultúra, AVK), római kori szarmata és Árpád-kori településre utaló leletek kerültek elő.³⁰

26. lelőhely: Mezőtúr-Lőtér (LNYA: 31529):

A lelőhely a várostól Ny-ra található a katonai lőtér területén, a Szatmári-dűlőben. A lőtér kialakításakor vaskori szkíta, római kori szarmata és népvándorlás kori avar temetőt bolygattak meg. A szolnoki múzeum leletmentést végzett a helyszínen, de ezek a munkálatok természetesen nem érintették az egész lelőhelyet.³¹

29. lelőhely: Mezőtúr-Csorda-járás 1. (LNYA: 41986):

A várostól D-re, a Mezőtúr-Szarvas műút és a Mezőtúri (VIII.) összekötő-csatorna által bezárt szögletben, a térképen jelölt téglagyártól É-ra újkőkori és római kori szarmata településre utaló leletek kerültek elő.³²

30. lelőhely: Mezőtúr-Csorda-járás 2. (LNYA: 41988):

A várostól D-DNY-ra, a Mezőtúr-Kisújszállás vasútvonaltól Ny-ra lévő vizenyős réten újkőkori megtelepedésre utaló leletek kerültek elő.³³

²⁵ DJM Rég.Ad. 1218-2002.

²⁶ DJM Rég.Ad. 1218-2002.

²⁷ DJM Rég.Ad. 1218-2002.

²⁸ DJM Rég.Ad. 174-68.

²⁹ DJM Rég.Ad. 1217-2002.

³⁰ DJM Rég.Ad. 1217-2002.

³¹ DJM Rég.Ad. 29-68.

³² KÖH 600/619/2004.

³³ KÖH 600/619/2004.

31. lelőhely: Mezőtúr-Nagy-Halom-dűlő (LNYA: 41990):

A várostól D-DNY-ra, a Holt-Berettyó medrében kialakított XIII. sz. mellékcsatorna NY-i partján őskori és késő bronzkori (gávai kultúra) megtelepedésére utaló leletek kerültek elő.³⁴

32. lelőhely: Mezőtúr-Danca környéke 1. (LNYA: 41991):

A várostól D-Dny-ra, a Holt-Berettyó medrében kialakított XIII. sz. mellékcsatorna NY-i partján késő vaskori kelta és Árpád-kori településre utaló leletek.³⁵

33. lelőhely: Mezőtúr-Danca környéke 2. (LNYA: 41992):

A várostól D-DNY-ra, a Holt-Berettyó medrében kialakított XIII. sz. mellékcsatorna NY-i partján őskori és középkori megtelepedésre utaló leletek kerültek elő.³⁶

34. lelőhely: Mezőtúr-Peresi-híd (LNYA: 59374):

A várostól messze DK-re a Holt-Körös Peresi-holtágát övező üdülők között egy kőhid található. A hídtól délre-délnyugatra kisebb, név nélküli Körös-meander található, melynek mindkét partját házak szegélyezik. A meander nyugati oldalán, a házak háta mögötti öbölben őskori, Árpád-kori megtelepedésre utaló szórványos leletek kerültek elő.³⁷

35. lelőhely: Mezőtúr-Bogárzó I. (LNYA: 59375):

A Peresi holtág számtalan meanderrel kanyarog, a lelőhely a Bogárzó elnevezésű kanyarulat mentén található. A Bogárzó Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye határán található, maga Bogárzó már Békés megyébe tartozik. Lelőhelyünk a holtág külső, északi szélén található, egy kisebb, megközelítően K-Ny irányú dombháton, mely ívelten követi a meander vonalát. Itt közepes megfigyelhetőség mellett, alacsony kukoricában átlagos mennyiségben jellegzetes Árpád-kori leleteket (cserépbogrács-peremet, fazék oldaltöredéket) gyűjtöttünk.³⁸

36. lelőhely: Mezőtúr-Bogárzó II. (LNYA: 59376):

A Peresi holtág számtalan meanderrel kanyarog, a lelőhely a Bogárzó elnevezésű kanyarulat mentén található. A Bogárzó Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye határán található, maga Bogárzó már Békés megyébe tartozik. A lelőhelyet a meander északi, külső felén helyezkedik el. A területen egy korábbi Körös-meder É-D irányú vonala rajzolódik ki, ennek nyugati oldalát kisebb magaspart kíséri. A lelőhely a magaspart legintenzívebb, déli végén, két kisebb kiemelkedésen található. A lelőhely keleti szélébe egy nagyméretű digó-gödör van beleásva. A lelőhelyen közepesnél rosszabb megfigyelhetőség mellett, növekvő, frissen kapált kukoricában gyűjtöttek a leleteket Damjanich János Múzeum régészei. A területen átlagos mennyiségű Árpád-kori leletanyag, közöttük bográcsperemet, csigavonalas fehér oldaltöredéket, szórványos-átlagos mennyiségben újkőkori - valószínűleg AVK - kerámia, valamint rendkívül sok, apróra tört patics került elő, melyről valószínűsíthetjük, hogy újkőkori házak maradványából származik. A patics foltot nem alkotott, de legsűrűbben a digógödör északi végén jelentkezett. Az sem lehetetlen, hogy a digó kiásása során pusztítottak el egy vagy több paticsfalú épületet. A területen egyetlen, de jellegzetes szarmata szürke töredéket is előkerült.³⁹

³⁴ KÖH 600/619/2004.

³⁵ KÖH 600/619/2004.

³⁶ KÖH 600/619/2004.

³⁷ KÖH 600/1910/2008.

³⁸ KÖH 600/1910/2008.

³⁹ KÖH 600/1910/2008.

37. lelőhely: Mezőtúr-Mezőtúr 1. (gázvezeték) (LNYA: 66128):

A várostól messze DK-re. a Holt-Körös kanyarját Ny-ról körülvevő dombvonulatok egyikén található a lelőhely, ahol a felszíni leletek alapján újkőkori megtelepedés valószínűsíthető.⁴⁰

38. lelőhely: Mezőtúr-Mezőtúr 3. (gázvezeték) (LNYA: 66130):

A várostól messze D-re. a Holt-Körös kanyarját É-ra a Vízköz nevű határreszen található a lelőhely, ahol a felszíni leletek alapján újkőkori megtelepedés valószínűsíthető.⁴¹

39. lelőhely: Mezőtúr-Sós-tanya, Szandazug (LNYA: 72795):

A lh. Mezőtúr belterületétől ÉK-re, a Szandazug nevű határreszen, a térképen Sós-tanya néven jelölt mezőgazdasági telep területén, egy ÉK-DNy-i irányú partvonulaton helyezkedik el, ahol a felszíni leletek őskori, szarmata és Árpád-kori megtelepedés nyomai valószínűsíthetők.⁴²

40. lelőhely: Mezőtúr-Akasztó-ér partja (1. lelőhely) (LNYA: 78723):

Mezőtúr város nyugati szélén, belterületen, a Földvári út északi oldalán jelenleg beépítetlen területen került elő a régészeti lelőhely. A területet északon-északnyugaton az Akasztó-ér nevű vízfolyás, délen a Földvári út, nyugaton és keleten beépített telkek határolják. A növényzettel, főleg fűvel ritkásan fedett felszínen a telek keleti sávjában szórványos eloszlásban őskori és római kori szarmata cserepeket gyűjtöttek a terepbejárás során.⁴³

41. lelőhely: Mezőtúr-Szakács-tanya (LNYA: 80359):

Mezőtúr- Szarvas határán, a Gyilkos- halomtól É-ra helyezkedik el a lelőhely. Jó megfigyelési körülmények mellett intenzív Árpád-kori megtelepedés utaló leletanyag került elő.⁴⁴

42. lelőhely: Mezőtúr-Méher-zug (LNYA: 80653)

Mezőtúrtól DK- re, a 46- os úttól D- re, a Holt- Körös partján egy K- Ny irányú kiemelkedésen helyezkedik el a lelőhely, ahol késő középkori megtelepedés utaló leletanyag került elő.⁴⁵

43. lelőhely: Mezőtúr-Száraz-ér köze (LNYA: 87385):

Mezőtúr közigazgatási határának D-i részén, Gyomaendródtól Ny-ra, a Hármaskörös D-i magaspartján, az egykori kompátkelő környékén található a lelőhely, ahol újkőkori (AVK) megtelepedés utaló leletanyag került elő.⁴⁶

44. lelőhely: Mezőtúr-Szőcs-tanya környéke (LNYA: 87387):

Mezőtúrtól D-re, a Hortobágy - Berettyó-főcsatornától K-re, a Marazd-értől D-re, a Szőcs-tanya környékén található a lelőhely. A Szőcs-tanya D-i határán haladó földúttól D-re tarlóval fedett keskeny sáv húzódik. Itt kevés neolitikus és szarmata cserép került elő.⁴⁷

45. lelőhely: Mezőtúr-Marazd-ér Ny-i partja (LNYA: 87389):

Mezőtúrtól D-re, a Hortobágy - Berettyó-főcsatornától K-re, a Marazd-értől Ny-ra, a Tömösvári- és a Boros-tanyák környékén található a lelőhely. A lelőhelyen újkőkori (AVK) és késő avar telepnyomot azonosítottak.⁴⁸

⁴⁰ KÖH 600/1640/2009.

⁴¹ KÖH 600/1640/2009.

⁴² KÖH 600/0688/2010.

⁴³ KÖH 600/3304/2011.

⁴⁴ KÖH 600/1534/2012.

⁴⁵ KÖH 600/2107/2012.

⁴⁶ 600/463/2014.

⁴⁷ 600/463/2014.

⁴⁸ 600/463/2014.

46. lelőhely: Mezőtúr-Szőlő-sziget (LNYA: 87523):

Mezőtúr határában, a Holt-Berettyó K-i partján húzódó magaslaton található a lelőhely. A lelőhely egy részét a korábbi földkitermelések során elpusztították. A lelőhelyen újkőkori (AVK) telepnyomot azonosítottak.⁴⁹

47. lelőhely: Mezőtúr-Akasztó-halmi-dűlő (LNYA: 89659):

Mezőtúrtól délnyugatra, a Holt-Körös kanyarulatától északra található a lelőhely. A lelőhelyen rézkori és késő középkori telepnyomot azonosítottak.⁵⁰

48. lelőhely: Mezőtúr-Endrődi gázüzemtől Ny-r (LNYA: 89661):

Mezőtúrtól délre, a Hortobágy-Berettyó-főcsatornától keletre, az MHE Endrőd gázüzemtől nyugatra található a lelőhely. A lelőhelyen újkőkori (AVK) és szarmata telepnyomot azonosítottak.⁵¹

49. lelőhely: Mezőtúr-Gyilkos-dűlő (LNYA: 93567):

Mezőtúrtól DK-re, a Hármasköröstől É-ra, a Gyilkos-dűlő nevű határrészben található a lelőhely. A lelőhelyen szarmata telepnyomot azonosítottak.⁵²

50. lelőhely: Mezőtúr-Csala-tanya (LNYA: 94885):

A lelőhely Mezőtúrtól ÉNy-ra, az Ács-ér hosszan elnyúló magaspartján helyezkedik el a lelőhely. Középkori telepjelenséget azonosított Kovács Péter 2016-ban.⁵³

51. lelőhely: Mezőtúr-Akasztó (LNYA: 97417):

Mezőtúrtól ÉNy-ra, az Akasztó-ér (VII. sz. csatorna) kanyarulatának DK-i részén emelkedő magaslaton található a lelőhely.⁵⁴

52. lelőhely: Mezőtúr-Bocskoros (LNYA: 97419):

Mezőtúrtól Ny-ra, az Akasztó-ér (VII. sz. csatorna) D-i partján emelkedő magaslaton található a lelőhely. A lelőhelyen szarmata és avar kori telepnyomot azonosítottak.⁵⁵

53. lelőhely: Mezőtúr-Lütyő-kerti rizsföld (LNYA: 97939):

A lelőhely Mezőtúr DK-i külterületén, a Hortobágy-Berettyó partján található, egy egykor rizsföldként hasznosított területen. A lelőhelyen újkőkori és szarmata telepnyomot azonosítottak.⁵⁶

2.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit

Nem része a régészeti munkarésznek.

⁴⁹ 600/617/2014.

⁵⁰ 650/199/2015.

⁵¹ 650/199/2015.

⁵² ÖNYO/1960 (2017)

⁵³ ÖNYO/2053/12 (2018)

⁵⁴ TKF-73/1862(2021)

⁵⁵ TKF-73/1862(2021)

⁵⁶ TKF-73/2632(2021)

III. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése**3.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése**

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány Mezőtúr város új településrendezési eszközeinek alátámasztó munkarészeként készült. A módosítással érintett területeket és velük összefüggésben tervezett módosítások tárgyát az alábbi táblázat tartalmazza. A hatástanulmányban azokat a változtatásokat vizsgáltam, ami a beépítésre szánt területeket érinti. A többi változtatás irreleváns a régészeti örökség szempontjából.

Sorszám	Kód	Hrsz.	Terület-nagyság (ha)	Tervezett terület-használat	Jelenlegi terület-használat	Változás indoka
1.	I.	01769/4	0,1829	K-Mü	Má	tényleges használatának megfelelő besorolás
2.	II.	01711/3-4	0,2576	K-Km	Má	tényleges használatának megfelelő besorolás
3.	III.	0432/5	1,3862	K-Mü	Má	tényleges használatának megfelelő besorolás
4.	IV.	0485/4-5	1,4	K-Mü	Má	mezőgazdasági üzemi terület fejlesztése
5.	V.	11386	1,2608	K-Mü	Mk	új mezőgazdasági üzemi terület kijelölés
6.	VI.	12100	0,8798	K-Mü	Mk	új mezőgazdasági üzemi terület kijelölés
7.	VII.	0831/64	1,7962	K-Km	Má	tényleges használatának megfelelő besorolás, újonnan megvalósult közmű
8.	VIII.	01478/5	1,8648	K-Mü	Má	létesítmény tényleges használatának megfelelő besorolás
9.	BI.	2371/1, 2372/2	0,2218	Gksz	Köu	tényleges használatának megfelelő besorolás, benzinkút és autósó területének elkülönítése a közlekedési területektől lakóterület területi bővítése
10.	BII.	11152/1 egy része	0,0996	Lke	Köu	közterület szabályozással összefüggésben
11.	A	01871/2-5	0,707	K-Mül	K-12 (mezőgazdasági üzemi)	megfelelő besorolás tényleges használatának
12.	B	0151/1	13,3716	K-Mü	Gip	megfelelő besorolás
13.	C	0227/1	1,4284	K-Km	Gip	tényleges használatának megfelelő besorolás
14.	D	0690/7	3,8704	K-Km	Gip	tényleges használatának megfelelő besorolás

15.	E	0695, 0696	6,445	K-Km	Gip	tényleges használatának megfelelő besorolás
16.	F	01327/12	0,06	K-Km	K-12 (mezőgazdasági üzemi)	tényleges használatának megfelelő besorolás
17.	G	0829/7, 11, 16-18, 20 és 0829/19 egy része	3,8452	K-Mül	K-12 (mezőgazdasági üzemi)	tényleges használatának megfelelő besorolás
18.	BA	1791/2-4, 1803, 1805	3,8639	Gksz	Gip	önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása,
19.	BB	12726	0,8031	K-Mü	K-3 (temető)	önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, tervezett funkciónak megfelelő besorolás
20.	BC	2064-2071, 2092-2095	2,9447	Lke	Lf	önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, tervezett funkciónak megfelelő besorolás elképzelések változása, új kereskedelmi-szolgáltató funkciójú terület
21.	BD	1865 egy része	0,2901	Gksz	Lke	önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, tervezett funkciónak megfelelő besorolás elképzelések változása, új kereskedelmi-szolgáltató funkciójú terület
22.	BE	2050 egy része	0,0922	K-Km	K-2 (strand)	tényleges használatának megfelelő besorolás
23.	BF	1230/13	0,1084	Lke	Lk	tényleges használatának megfelelő besorolás
24.	BG	839/2 egy része	0,0678	Gksz	Lke	telek egységes kezelése érdekében, tényleges használatának megfelelő besorolás,
25.	BH	400	0,1094	Lk	Gksz	tényleges használatának megfelelő besorolás
26.	BI	6302/4-9; 6305, 6306, 6308, 6309, 6312, 6315- 6318, 6319/2, 6319/4, 6322-6328, 6329 egy része	12,7553	Gá	Gksz	önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, tervezett funkciónak megfelelő besorolás

3.2. A 3.1. pontban szereplő változások hatásai

3.3. A régészeti örökségre

1. 01769/4 hrsz.-ú ingatlan általános mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (I.) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor az ingatlan a közelben lévő Ács-ér egyik árvízmentes magaspártján fekszik, ami régészeti érdekű területnek tekinthető, de a terület épületekkel való fedettsége miatt régészeti terepbejárás nem hozna eredményt. A területen végzendő esetleges földmunkák során körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatárast értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

2. 01711/3-4. hrsz.-ú ingatlanok általános mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges közműterületbe való átsorolása. (II.) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

3. 0432/5 hrsz.-ú ingatlan általános mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (III.) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor az ingatlan a Berettyó egyik árvízmentes magaspártján fekszik, ami régészeti érdekű területnek tekinthető, de a terület épületekkel való fedettsége miatt régészeti terepbejárás nem hozna eredményt. A területen végzendő esetleges földmunkák során körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatárast értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

4. 0485/4-5 hrsz.-ú ingatlanok általános mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (IV.) (mezőgazdasági üzemi terület fejlesztése)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

5. 11386 hrsz.-ú ingatlan kertes mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (V.) (új mezőgazdasági üzemi terület kijelölés)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor az ingatlan az Öreg-Berettyó egyik árvízmentes magaspártján fekszik, ami régészeti érdekű területnek tekinthető, de a terület épületekkel való fedettsége miatt régészeti terepbejárás nem hozna eredményt. A területen végzendő esetleges földmunkák során körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatárast értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

6. 12100 hrsz.-ú ingatlan kertes mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (VI.) (új mezőgazdasági üzemi terület kijelölés)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezésekor körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

7. 0831/64 hrsz.-ú ingatlan általános mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges közműterületbe való átsorolása. (VII.) (tényleges használatának megfelelő besorolás, újonnan megvalósult közmű létesítmény)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartásban szereplő **87385** azonosítószámú régészeti lelőhely található. A területen megvalósuló engedélyköteles beruházások esetében a kormányhivatal örökségvédelmi előírásait kell betartani. Nem engedélyköteles, földmunkával járó tevékenység esetén meg kell rendelni a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeumtól (szolnoki Damjanich János Múzeum) a beruházás földmunkáinak régészeti megfigyelését.

8. 01478/5 hrsz.-ú ingatlan általános mezőgazdasági területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (VIII.) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

9. 2371/1, 2372/2 hrsz.-ú ingatlanok közúti közlekedési területből kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területbe való átsorolása. (BI.) (tényleges használatának megfelelő besorolás, benzinkút és autósó területének elkülönítése a közlekedési területektől)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezésekor körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

10. 11152/1 hrsz.-ú ingatlan egy része közúti közlekedési területből kertvárosias lakóterületbe való átsorolása. (BII.) (lakóterület területi bővítése közterület szabályozással összefüggésben)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor az ingatlan az Öreg-Berettyó árvízmentes magaspartján fekszik, valamint a 25500 számú nyilvántartott régészeti lelőhely közelsége miatt régészeti érdekű területnek tekinthető, de a terület növényzettel való fedettsége miatt régészeti terepbejárás nem hozna eredményt. A területen végzendő esetleges földmunkák során körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

11. 01871/2-5 hrsz.-ú ingatlanok beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területhez tartozó lakóterületbe való átsorolása. (A) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor az ingatlan egy árvízmentes magasparton fekszik, ami régészeti érdekű területnek tekinthető, de a terület épületekkel való fedettsége miatt régészeti terepbejárás nem hozna eredményt. A területen végzendő esetleges földmunkák során körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatárast értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

12. 0151/1 hrsz.-ú ingatlan ipari gazdasági területből különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (B) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor az ingatlan egy árvízmentes magasparton fekszik, ami régészeti érdekű területnek tekinthető, de a terület épületekkel való fedettsége miatt régészeti terepbejárás nem hozna eredményt. A területen végzendő esetleges földmunkák során körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatárast értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

13. 0227/1 hrsz.-ú ingatlan ipari gazdasági területből beépítésre szánt különleges közműterületbe való átsorolása. (C) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

14. 0690/7 hrsz.-ú ingatlan ipari gazdasági területből beépítésre szánt különleges közműterületbe való átsorolása. (D) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartásban szereplő **89661** azonosítószámú régészeti lelőhely található. A területen megvalósuló engedélyköteles beruházások esetében a kormányhivatal örökségvédelmi előírásait kell betartani. Nem engedélyköteles, földmunkával járó tevékenység esetén meg kell rendelni a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeumtól (szolnoki Damjanich János Múzeum) a beruházás földmunkáinak régészeti megfigyelését.

15. 0695, 0696 hrsz.-ú ingatlanok ipari gazdasági területből beépítésre szánt különleges közműterületbe való átsorolása. (E) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

16. 01327/12 hrsz.-ú ingatlan beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területből beépítésre szánt különleges közműterületbe való átsorolása. (F) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

17. 0829/7, 11, 16-18, 20 hrsz.-ú ingatlanok és 0829/19 hrsz.-ú ingatlan egy része beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területből beépítésre szánt különleges mezőgazdasági üzemi területbe tartozó lakóterületbe való átsorolása. (G) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

18. 1791/2-4, 1803, 1805 hrsz.-ú ingatlanok ipari gazdasági területből kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területbe való átsorolása. (BA) (önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, tervezett funkciónak megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. A terület geomorfológiája alapján nem várható régészeti lelőhely előkerülése az esetleges földmunkák során.

19. 12726 hrsz.-ú ingatlan különleges beépítésre nem szánt temető területből különleges mezőgazdasági üzemi területbe való átsorolása. (BB) (önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, új kereskedelmi-szolgáltató funkciójú terület)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezések körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

20. 2064-2071, 2092-2095 hrsz.-ú ingatlanok falusias lakóterületből kertvárosias lakóterületbe való átsorolása. (BC) (önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, tervezett funkciónak megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezések körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

21. 1865 hrsz.-ú ingatlan egy része kertvárosias lakóterületből kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területbe való átsorolása. (BD) (önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, új kereskedelmi-szolgáltató funkciójú terület)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezések körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

22. 2050 hrsz.-ú ingatlan egy része beépítésre szánt különleges strand területből különleges mezőgazdasági üzemi területből beépítésre szánt különleges közműterületbe való átsorolása. (BE) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezésekor körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

23. 1230/13 hrsz.-ú ingatlan kisvárosias lakóterületből kertvárosias lakóterület való átsorolása. (BF) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezésekor körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

24. 839/2 hrsz.-ú ingatlan egy része kertvárosias lakóterületből kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területbe való átsorolása. (BG) (telek egységes kezelése érdekében, tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezésekor körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

25. 400 hrsz.-ú ingatlan kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területből kisvárosias lakó területbe való átsorolása. (BH) (tényleges használatának megfelelő besorolás)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezésekor körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

26. 6302/4-9; 6305, 6306, 6308, 6309, 6312, 6315-6318, 6319/2, 6319/4, 6322-6328, hrsz.-ú ingatlanok és 6329 hrsz.-ú ingatlan egy része kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területből általános gazdasági területbe való átsorolása. (BI) (önkormányzati/tulajdonosi elképzelések változása, új kereskedelmi-szolgáltató funkciójú terület)

A területen az örökségvédelmi nyilvántartás jelenlegi állapota szerint régészeti lelőhely nem található. Ugyanakkor a fent leírt belterülettel összefüggő adottságok miatt esetleges földmunkák esetén számítani lehet régészeti jelenség előfordulására. Kivitelezésekor körültekintően szükséges eljárni, esetleges régészeti leletek előkerülésekor a tevékenységet abba kell hagyni és a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező megyei hatókörű múzeum (szolnoki

Damjanich János Múzeum) régész munkatársát értesíteni kell, hogy az előkerülő régészeti jelenségeket szakszerűen feltárhassa.

3.4. A történeti településre, település- és tájszerkezetre

Nem része a régészeti munkarésznek.

3.5. A települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

Nem része a régészeti munkarésznek.

IV. Összefoglalás

A város közigazgatási határa 289,7 km². A település területén módszeres régészeti kutatás nem történt, ezért a település régészeti topográfiáját nem tekinthetjük teljesnek. Az országos nyilvántartás alapján 53 régészeti lelőhely érinti a település területét.

A változások főleg eddig már épületekkel fedett és építéssel bolygatott területekre terjednek ki. Két helyszínen található nyilvántartott régészeti lelőhely, ugyanakkor több helyszín régészeti érdekűnek tekinthető a terület geomorfológiai adottságai miatt, főleg a település DDK-i és ÉK-i részén, a Körös folyó és annak holtágai, valamint a Berettyó és annak holtágai és lefűződő meanderei mentén elhelyezkedő magaspartok.

Az ipari-gazdasági és kereskedelmi, szolgáltató gazdasági besorolású területek (ahol jelentősebb földmunkák várhatók, és ennek okán fenn áll a lehetőség, hogy régészeti jelenségeket érintenek) a jelenlegi nyilvántartás szerint nem érintettek régészetileg, valamint a területek geomorfológiai adottságai sem utalnak arra, hogy régészetileg jelenségek kerülnének elő. Egy kivétellel, ami Mezőtúrtól D-re az ún. Endródi gázüzem területén lett kijelölve. Ugyanakkor ez a terület a megvalósult beruházások előtt kutatva lett, a már megvalósult létesítmények területén a régészeti lelőhelyek megelőző feltárása megtörtént.

A nyilvántartott lelőhelyeken – amennyiben valamilyen fejlesztést kívánnak megvalósítani – a törvény megelőző régészeti feltárást ír elő.

Az örökségvédelemmel kapcsolatos kérdésekben mindenkor a kormányhivatal örökségvédelmi hatóságának állásfoglalása a mérvadó.

Régészeti érdekű területet külön nem tüntettem fel, de a természetföldrajzilag indokolt vízmentes kiemelkedések régészeti érdekű területként kezelendők. Továbbá a belterületet teljes egészében régészeti érdekű területnek kell tartanunk.

Fontos tudnivaló, hogy soha nem tudhatjuk, mi rejlik a földben — nemcsak a felsorolt helyeken, hanem bárhol a felszín alatt megbújhatnak leletek. Ezért a földmunkával járó beruházásoknál mindenkor figyeljenek a földből kiforduló tárgyakra, apró cseréptöredékekre, kövekre, csontokra, s jelentsék előkerülésüket a helyi jegyzőnél vagy a megyei hatókörű szolnoki Damjanich János Múzeumban.

Végezetül felhívom a figyelmet arra, hogy – a régészeti lelőhelyekre vonatkozóan – a régészeti örökségvédelmi hatástanulmány a címlapon feltüntetett időpontban érvényes állapotot tükrözi. A régészeti kutatások a megye területén továbbra sem állnak meg, a fenti településrégészeti kép ezért módosulhat.